Контрольный экземпляр

Массо а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕН МИНИСТРИЙ СОВЕТЕН ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ◆ ЕРА, 24 ФЕВРАЛЬ, 1983 ШУ. ◆ № 24 (6746). ◆ Мах 3 кап.

КЪАХЬЕГАМХОЙ ПИСЬМОШ

КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленум, СССР хьаьн 60 шу дизара хетаиь торжественни заседани хинначул тІехьагІа редакце дукхагІа ахь дахнад къахьегамхой письмош. Цар тІа къоабалъю Коммунистически парте а Советски правительства а чура а арахьара а политика, боккъонца хьалоац къахьегама, производственни, тІадилла гІулакх кхоачашдара йола дисциплина чІоагІъяра, советски законаш, социалистически вахара нормаш телхаеранца лирагІа къовсам лоаттабара лаьца ник.

Цунца цхьана письмош тІа дувц хІанз а долаш долча кхоачамбоацарех, наьха хьашташ кхоачашдара е соа йоакхо ца еш йолча моттигех.

Производственни а общественни а вахара тайп-тайпарча дешаех къахьегамхоща ухийта письмош, телаш йола предложенеш, еш йола замечанеш хоамаш духхувла хьаст, наха хетар хьагейта, критикех самокритикех детІаахара бокъонца гІо ду лоархІаме гІулакх да.

В. И. Ленина къахьегамхой письмоех яьхад уж боккъонца дола адамий документаш да, хІаьта дІадийхад граждананша дІадехарашна сихен норта боланн шок телалга. Уж ленински традицеш тІера ца йоалаш лелв а еш Коммунистически парте хаддаша йоакхо ю советски наха ухийтача кабхатаниш, цар дІадехараштн. Дукххача наха хетар лоархІаш, советски сага чІоагІа йоакхо еш хилара дола кхы цхьаькха а тешал хиларда тІалийцар вай КПСС ЦК-ан СССР Лакхехьарча Совета Президиумен тІеххьарча хана цхьача письмоех дола дош дуцаш КПСС ЦК Политбюро заседани хиннай аьнна баь хоам. Письмош тІа къахьегамхоща дувц Даьхен экономически обороница низ чІоагІбер, машари кхерамолен чІоагІъяр шоаш чІоагІа хьаштдолаш болга. Почто тешал дІ письмой авторашта халкъбоахама проблемаш, вай экономика торонехи кхоачамехи дикагІа цайда эцара еш йола йоакхо кІорга кхетаеш хилара. Дукххабараш чІоагІа раьза ба Кхачан программа кхоачашъяра чакхдоахача гІулакхашта.

Дукха ни йоацаш хиннача КПСС Нохч-ГІалгІай обкома бюро заседане дийцар республикански газетий, телевидении радиовещани редакцешка КПСС ЦК ноябрьски Пленум хинначул тІехьагІа даьхкача къахьегамхой письмоех дола дош. Цига белгал ма даьккхара, письмош тІа я производства эффективности берригача балха дикали айяра тІеерзаь предложенеш дика бакъахьа хетараш, дикагІйола опыт юкъейоалаярах бола бехктохкам айбе, къонхамаш лоха долча, массаза а планаш кхоачаш ца еча, зенаш деча болхлошкара доагІар чІоагІагІа хьадехе яхаш дешаш уттаду.

Дукхача письмош тІа дувц спекуляцеца, тунеядстваца, къоалаш дарца, хулиганал леладарца, автодорожни нарушенеш ярца къовсам лоаттабечара жилищно служба бехктохкам айбарах. Цар тІа белгалду коммунистически морала дукъела долчунца административни органаша лоаттабу къовсам общественностаца цхьана лелабе, цу хьакъехьара боахама органий, хІаьта иштта къахьегамхой лоархІам айбе безилга. Цар дІадехараш нийса а да, цу балха тІа хІанз а кхоачамбоацараш хилар бахьан долаш из дІадехаш а да.

Халахете а цу тайпара жалобаш кІезига яц «Сердало» газета почтаца а. 1982 шера Малгобекски района Керда Редант яхача юрта телефонаш болх беш яц, аьнна леткъача бувзама Нохч-ГІалгІай производственно-технически управлене цхьаккха хІама а ца даь, лакхе латтача централоьни органашка кхачталца письмош яздеш дезаш хилар цигара вах. Цул тІехьагІа управлене начальника нов. Хаито редакце хоам бир телефонаш болх беш я, аьнна. Бакъда, техкача уж болх беш яцар. Уж тайпа моттигаш хул жилищно-коммунальни гІулакхаш деча организацешка а.

ТІакхо решенеш кхоачашъярга чІоагІа хьежа, тІадиллача гІулакхах бола хІаране бехктохкам айбе — иштта да КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленумо оттадаь дола парте дІадехар, хІаьта из тІера ца доалаш кхоачашде дезаш а да.

Партийни, советски, профсоюзни, боахама органий кулгалхой декхарийла ба къахьегамхой письмошка хьожача, цар нийса дІадехараш кхоачашдара шоашкара хьокхам тела. Къахьегамхой письмошна беча балха, граждананш тІанийбара хьакъехьа хьалхагІа тІанийне хиина решенеш кхоачашъехга Іалашдаьза даргдац. Письмош тІа уттадеча дешашка уйла тІа хиийта, дог лазаш хьожилга массазара оамал а хиина дІаотта деза. ДІадоладаь гІулакх дика за дІачакхдоаккхаш хилча мара, письмош ииччахьа хьожадаьд, царех деш дар фуд хар духьа тІахьожам ца лелабой лоархІамеча цу идеологически участкера болх боагІача тайпара тоелургбац. Цу тайпара мара юхатохалургдац бюрократизм, волокита лелаелга, письмошка шийлаа хак-хаиначъа на хьожилга, отпискаш елга.

ЛоархІам болаш да къахьегамхой предложенеех даьр наха дІадовзийтар, къахьегача коллективашта хьалхашка цу хьакъехьа кулгалхоша отчеташ телар.

Письмош парте наха лоаттабеча бувзама лоархІаме хІама да. Партеца, кхаччахьалкхенаца цар лелабу из бувзам вай низ, вай хьинар духхувла хьаст ба.

ЛЕРТТІА КИЙЧО Е БІАЬСТАН БАЛХАШТА!

Эггара чІоагІагІа эшача хана шоай хьайбашта моша доакъар кхаййтара кхашка балхаш дІадоладаьд Грозненски района «Горячеисточненский» совхоза механизаторешта. Хьалхарча болх бе йиш йолаш денача массехк дийнахьа дІабийнаб 136 гектара тІа вІашагІъзбаь кени горохи.

Цига белгалбаьннаб тракторист Ульбиев Вахи селлхага хьожаш йола Ахмедова Еситан. ПланагІа дІае йоагІараш 12 гектар йолаш дийнахьа юкъера лаьрхІача 18—20 гектар хулаш долча лаьтта дІабув цар кени горохи.

Шийна ногар ду совхоза № 3 йолча отделене болх беш йолча Ахмедова Еситас а. ХІара шер-шера ялатен доакъарен культураш дІаювча хана селлхага хьожаш хул из. Бокха лоархІам болаш хІама да кІоаргал боарамагІа долаш фу лаьттагІа дІанийсдар. Цу гІулакха йовкха опыт йолаш болхло я Ахмедова. Цо а механизаторе Ульбиева, а беча балха раьза ва отделене агроном Хасиев Султан. Цар кхетаду дІалерга хьежжа мара фу хьатІадаргдоацилга. Цудухьа, дерригa балхаш агротехнически бокъонаш дІа ца декхара чакхдехьа а гІерт уж.

СУРТА ТІА: (аьрдехьара аьттехьа): «Горячеисточненский» совхоза болхло Ахмедова Есита, тракторист Ульбиев Ваха, отделене агроном Хасиев Султан дІахо бергболча балхага хьожаш бе.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

ЦІийбала безаргбац

Дукха ха йисаяц кхашкара балхеш дІадоладе. Уж толамо чакхдахар дукхагІча даькъе техникех тийша да.

Соахка гуракьен укх Іайн планагІа тоае езаш дар тхо 13 тракторн 10 ялат чуэцаш йола комбайн. Тха механизатораш дика лоархІабир шоай декхарех. Графикал хьалха, 15-ча феврале тоа а яь, гостехнадзора дІадехача бесса машиний даьтта, басар а хьекха тха механизатораша дІаоттайир ерригa тІехьаювзаш йола инвентарь, 17 трактор, 10 комбайн. Карара бутт чакхбалалехьа кхы а ворхІ трактор тоае дига да тхо.

Миштта вІаштІехьдаьлар из толам баккха?

Ма дарра дийцача, из тхона карагІдаьлар техника тоаеш болча механизаторий къахьегаме дисциплина чІоагІа хиларах, цар хьинар кхо а ца деш къахьегарах.

Цхьабакъда, белгалдаккха дезаш да цхьаькха цхьа хІама а. Укх шера оаха тхоай балха юкъейоалайир бригадни подряд. Цу методо новкъостал дир техника хаинахьен дикен тоаль яккхара. Ала деза, бригадни подряд балха юкъейоалаяр массе а оагІорахьа пайдане долга. ХІана аьлча, хІаране дика кхетадир, цо болх во бар шийна луш долча влапел соэгІа ерригача коллектива а зе Іаткъаргдолга. ХІаьта коллективо а дукха лоаргвигтав цу тайпара болхло. Цо дика гІо дир коллектива чуболгІача наьха барт, цхьоагІо чІоагІъяра.

Техника сихагІа тоалр-м, дуаа а ца эшаш, чІоагІа лоархІаме да. Цхьабакъда, тхона дицдаланзар из дика тоае езилга а. Цу гІулакха оаха вІашагІъеллар боахама керттера специалисташ техника доал деш бола механизатораши юкъе а боагІаш йола дикалга хьожаш йола комисси. Комиссе, массе а оагІорахьа техника болх миштта бу хьажа а хьежа, — «дика тоальй» — аьначул тІехьагІа мара бокъо лацар тоаьяь яьшпа агрегат кийчон мугІаре дІаоттае. Нийслора комиссе хьа а ца эдаш цхьайола техника юха тоаеш моттигаш а.

Даьха толамаш кхы а дикагІа хургдар, нагахьа санна балхе тІа цхьайола проблемаш нийс ца лоре. Иштта, хьалхарча шерашка санна укх шера а кхоачам болаш хиланзар тхона эшаш йола запчастеш. Бакъда, уж хьаярга хьежаш хІама а ца деш тха механизатораш Іохайша баьгІа хиннабеларе план кхоачашъе карагІдаргдацар. Укхаза чІоагІа новкъостал дир техника тоаеш боахкача механизатораштa говзача слесара Албогачиев Іаьлас. Цун новкъосталца тха вІаштІехьдаьлар дукккхача къаьнача оатхалашта реставраци е.

Дукккхаза ахчан премеш а луш, белгалваьккхар оаха жехмастерске болх беш вола моторист Дудуркиев Хьусен а. Соахка гуракьен укх Іайн по ше цхьанне тоа а баь трактораш тІа дІаоттабаьб шийтта двигатель. ХІаьта шийн болх геттара цІена, дика бу по. ШІаккха а хеаадац сона цо тоабаьча моторо болх во бу аьнна. Цхьабакъда, «Госкомсельхозтехника» яхача Назрановски объединене тоабе оаха дІабахьийтача шин двигателех цаІ брак а хиина юхабахьийта безаш хилар. Из двигатель тоабеш хиннача «Госкомсельхозтехника» болхлоша Дудуркиева санна, дог а лазаш шоай декхар кхоачашдаьдаларе из нийсургдацар.

Цу тайпара болх-м, духхьашха беш бац цар тхона. Дукха ха йоацаш «Госкомсельхозтехника» бехкагІа Т-150 яха трактор юха а тоае цига дІаяхийта езаш хилар тхо. Из бахьан долаш мел зе хул пачхаьалкхенна!

ТІехьаювзаш йола инвентарь, кхыйола техника сихен дикен тоаяра совхозе лаьржа хиннача социалистически яхье хьалхара моттиг № 2 йолча тракторни бригада яьккхай. Хьинаре къахьегарца белгалбаьлар укхаза механизатораш Тумгоев Іалаудин, Евлоев Хьажбийкар, Аушев Юсап, Албогачиев Юсап.

Техника тоаьча болхлой бІастан кхашкара балхаш деча хана цІийбала безаргбац боахама лаьтта леладенашта хьалхашка.

І. ГАГИЕВ,
Назрановски района «Экажевский» совхоза керттера инженер.

ХІАРАНЕХ ТИЙША ДА

Грозненски швейни производственни объединене хилар бригадирий совета заседани. Хаьддаш боккха лоархІам болаш къамаьл хилар цига. Ерригa объединени хьийцача, табелаша хьахьоккхачох, соахка прогулаш ярах йоаяр 165 сага-ди.

Къахьегама дисциплина чІоагІъяр хІаранех тийша да, — аьлар кхоалагІча цехерча хІамаш тегача мотористка Н. Мамедовас. Цо цІераш яьхар шоашца къахьегаш а болаш, хаддаьза къахьегама дисциплина телхаеча, дика йоаца продукци арахецача болхлой. Царех ба хІамаш тега мотористаш Багиева, Джабаева, Мурадова, Алиева, кхыбараш. Цеха коллектива цІерагІа цо предложени елар къахьегама дисциплина телхаерашта цІенхаштта бехк бе беза аьнна. Цхьа прогул ячча сага бІаь процент преми ца луш содае еза, шолагІа прогул йича преми а кхойтталагІа дола алаш а ца луш соцаде деза, кхоалагІйола прогул йой лаьрххІа йолча статьях дІаваккха веза болхло, аьнна предложени елар цо. Цо даьр корта болаш къамаьл долга кхета а деш, бригадирий совета членаша раьза болаш хьайладьцар цо яхаш дар.

Къахьегама дисциплина телхаерашца лира къовсам а лоаттабеш, прогул нь цхьаккха моттиг ца нийсболийтача цехерча участкай цІераш яьхар Н. Мамедовас. Царех я мастераш А. Б. Таценко, Р. А. Сафонова керте латтача участкай коллективаш. Уж санна бараштa нийсбалара тІахьийхар цо берригаш а.

— Тахханарча дениа йолча повестке эггара лоархІамегІа дола дош да къахьегамен производственни дисциплина чІоагІъелга, производстве порядок хулийтилга, болх ма хетта дика вІаштІехьбоаккхилга, аьлар цхьалагІча цехерча бригадира Т. Итаевас. Къахьегама дисциплина телхаеш бола болхлой шоай цехе хилар белгалдаьккхар цо. Зехьа балха ха йоаяр баьхьан долаш бІаьш, эзараш баракъаш ца тегаш дусаш хиларах дийцар. Прогулеш яьраца отпускагІа болхача хана, уж деноаш тІера-ІЕ а даьха мара царна отпуск ца елча бакъахьа дар, аьлар цо.

Б. КОСТОЕВ.

1983 ШЕРА 23 ФЕВРАЛЬ ХЬАТІАОТТАШ ХІАРА КХОАБАЧА ІАТТАГАРА ШУРА ЯККХАРАХ ЙОЛА

СВОДКА

(кг)

Районаш	1983 шера	1982 шера
Наурски	6,1	5,5
Шелковский	5,6	6,3
Грозненски	5,4	4,8
Назрановски	4,9	5,2
Шалински	4,8	4,7
Гудермесски	4,8	4,6
Сунженски	4,7	4,3
Надтеречни	4,6	3,2
Ачхой-Мартановски	4,2	3,4
Малгобекски	4,1	3,3
Урус-Мартановски	3,8	4,0
Республикан гІолаш	5,0	4,6

ДИКА ХОАМАШ

Малгобекски буруш тохара балхий управлене коллектива вІаштІехьдаьннад цхьан беттен тІаьа денни задани толаме кхоачаш а еш, 2400 метр буруш тоха. Къахьегама овсарле лаккъяра задани 2,6 процент тІехкхоачашьйй.

Буруш тохача пайда лоаш йола ха 81 процентага дІаккхоачаьй Атарщиков Иван Алексеевич керте латтача № 17 йолча буровой коллективо. Из хул планагІа лаьрхІачул дукхагІа. Иштта дика къахьегаш я буровой начальник Михайлов Степан Игнатьевича кулгалдеча бригада а.

* * *

«Чечингсельстрой» треста Грозненски аьшкабетона конструкцей завода коллективо январь бетта планал совгІа арахийцар ялх эзар сома маьхи продукци, цу даьгье 170 кубически метр гаргга аьшкабетона изделеш а йолаш. Ханал массехк ди хьалха шин бетта план кхоачашъеш ба уж.

Завода цехашта юкъе хьалха латташ хьайоагІа Гуссев Хьусени Чаланов Іаддали керте латтача цехий коллективаш. Цар хІанзалехьа дукха хІана ца яппаш кхоачашъяьй шин бетта задани.

* * *

Хьалхарча ях шера плаи ханал цхьа бутт хьалха кхоачашъе декхараш тІанийлад «АвтоВАЗтехобслуживание» яхача объединене Грозненски центра болхлоша. Духхьал январь бетта планал совгІа шоай доалахьа автомашинаш йолча наха даь гІулакх 30 эзар сома маьха да. ХІанзалехьа кхоачашъяьй цар шин бетта задани а. Къахьегама овсарле лаккъяра план а тІехкхоачашъяьй.

Хьинаре къахьегарца белгалбаьнна я мастераш Дунаев Асланбек, Абдулмуслимов Або, Асхабов Зилаудин керте латтача бригадай коллективаш. ХІара сменагІа нормаш 115—130 процент кхоачашъю цар.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

ДЕКХАРЕХ ЛОАРХІАБЕРГБА

Кхачан промышленноста лаьрхІа дола технологически гІирсий технически боарам лакхбаккхара терко тІайохийташ болх бу Аргунски «Пищемаш» завода коллективо. ДІадахача 1982 шера балха нийсса, мел заводе, цига гучадаьлар, план кІезигнир бахьаш долаш мара цига планах дукха дІаяхІаяь ца хилар.

Хьожаргда вай хІана болхлой балха ара ца бовлар бахьан долаш, завода кулгалхой цуршийна уж балха тІера бувлар бахьан долаш мел балха ди дайра соахка. ДІаларх1ача царех хилар 204. ХІаьта цу ханах бизза пайда ийца баларе заводо кхы тІа а 110 эзар сома гаргга продукци арахецаргъяр.

Соахка нигара цхьаца бахьанех балхара дІаваьлар 195 саг. Царех хул заводе болх беча наьхах хІара пхелагІа вола болхло. Балхара дІабаьннача наьха ногаметта заводе юха хьанйцав 186 саг. Цхьабакъда, шоай балха говзал цар караерзаяле дикка ха яргья.

Хьожаргда вай хІанз, уиз тІеххьарча хана малагІча оагІорахьа хувцаденнад заводера гІуланхаш. Дукха ха йоацаш укхаза юкъейоалайир балха толашагІа йола метода. Цига вІашагІтехар 29 бригада. ХІаьта царех 13 бригада цхьан нарядагІа болх беш а я. Бригадни метод юкъейоалаяро торо хилийтар хІара болхлочун массехк балха говзал караерзае а, балха ханах бизза пайда эца а. Цу методо иштта вІаштІехьдалийтар хІара болхлочун къахьегамга хьежжа цунна луш дола алапи хилийта а.

Укх шера шоаш тІалийцача социалистически декхарех завода коллективо лаьрхІад, арахецаш йола керттерча продукци боарам 4 процент лакхбе. Тахан завода цехашка арахец кхачан промышленноста лаьрхІа 26 тайп-тайпара изделеш а, бакхча наьха хьаштеш кхоачашдара лаьрхІа 8 тайпара товараш а.

Заводе арахецача ерригача продукцех 70 процент ар механосборочни цехо арахец. Из коллектив я заводе социалистически яхье хьалхе лелаер а. ДІадахача шера къахьегама дисциплина телхаеш бараш 5 процент хиннабале, хІана из кхоачамбоацар дІадаккхара тІетІІа къовсам лоаттабеш ба укхаза. Цунах лаьца дувцаш механосборочни цеха начальника Бисултанов Джамлайла Іаьлас аьлар:

— Вайна ма харра дукха ха йоацаш КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова московски станкоашъерашта вІашагІкхийттача хана даь къамаьл тха коллективе чІоагІа тернам тІейийца Іомадаьл. Цу къамаьло тхона низ лу тхоай балха тІа кхы а доккхагІа толамаш даха, нийслуш дола кхоачамбоацараш дІадахар балха ханах бизза пайда эца. ХІаране ша-шийн балха моттигера гІулакх тоадара тІахьех тхо цу къамаьло. ХІаране шийна хьалхашка латта декхар кхоачашдар — из да цу къамаьло дІадехар.

Укх шера оаха арахеца йолаяьй керда продукци — чайни лаппи. Из вежарешка йолча республика Грузински ССР-а заказах еш я. ЧІоагІа чоалкане машина я из.

— Ала деза, — йоах Бисултанова, — керда продукци арахеца йолаярна дувзаденна цхьаца халонаш нийслуш хилар. Бакъда, коллектив барт болаш хиларо моллагІа халонаш эшае низ тел тхона. Цеха цхьан пролете белгалъяьккхар керда продукци арахеца лаьрхІа цхьа участок. ТІаккха цига болх бергбола бригада вІашагІъеллар оаха. Бригадана кулгалде оттавир балха декха говзал йола коммунист Маслов. Цу бригадо хаиал хьалха кхоачашдир гуржий чай леладерхой чоалхане заказ. Ца хьоахабича белац из заказ кхоачашдеча шоашкара хьинари говзали гойта болхлой а. Уж ба Юсупов Ширвани, Шатов Анатолий, Лорсанов Юрий, Воробьев Георгий, иштта кхыбараш а. Царех хІаране дийнахьара задани кхоачашъю 115—120 процент.

Завода продукци арахецарна цхьана цуи дикал лаккхьинкхара а дикка болх бу. Иштта шоай низ хьинари ца кхоадеш болх беш я Аргунски «Пищемаш» завода коллектив.

ХІ. ТАРАМОВ.

НОХЧ-ГІАЛГІАЙЧЕН ВЕЗА ХЬАША

Нохч-ГІалгІайчен хІара къахьегамхочун дог гІоздолаш да ер денош. Вайшига хьоашалгІа веная космосе эггара дукхагІа ха яьккхача космонавтех цаІ — Советски Союза шоаза Турпал, СССР летчик-космонавт Лебедев Валентин Витальевич.

Торжественни хьале тІалийцар веза хьаша республика къахьегамхоща.

Шийн сесагаца Людмила Витальевнаца из хьоашалгІа ваха хилар «ТІехника дисциплиниен хІара балха дийнехьа хьадер дукхагІен хилийта» яхача девизагІа йола социалистически яхь эггара хьалха дІайолаьчарех цаІ йолча «Электроприбор» завода къахьегамхой болча.

Безача хьашашка дІайха моаршал а хоатташ эзаш делар заводий берий беша воспитанникаща. Цул тІехьагІа хьаьший чакхбаьлар завода цехашка гІолла, лйэар коллективо арахеца продукци, хІаьта сайрийна «Оргтехника» объединене культура ЦІагІа вІашагІкхийттар уж района къахьегама коллективаща, болх бечен дешаш болчен кагирхоща. Космоса турпала делар г. Грозне сийлен гражданин хиларах тешал ду дипломи цІе лентен.

ШоллагІча дийнахьа хьаьший бахар Ведински района къахьегамхой болча. Космически аренаш карарзвери цунца хиина НГІАССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. Х. Боков, района доазонга кхоачача хана царна дукхалбаьхкар района къахьегамхой викалаш.

Традиционни тух-сискал луш, къамаьл костюмаш тІаюхача кагирхоша вайнаьха халхараш деш, КПСС Веденски райкома хьалхарча секретара А. В. Шаршавыха а, района кхыча кулгалхоша а моаршал хоатташ тІалийцар беза хьаьший.

Парте районни комитете къамаьлаш деш лоаман мехка хиннача хувцамех, мохк социально а культурни а дегІабоалабарах района къахьегамхошта карагІдийннарех дийцар, цул тІехьагІа вІашагІкхийттар С. Орджоникидзе цІерагІча колхоза культура ЦІагІа районе бахеча нахаца. Дукха ха яр МахкатІа яхача юрта из сацца дола доккхен дезен цІей ца хула. ХІаранена лоара космоса юхнамхочунга хьажа, цуйта кулг дала, къамаьл де. ГулбеннарийцІерагІа дІайха моаршал а хоаттащ района берригача къахьегамхой цІерагІа шоай коллектива сийлен член волга дІа а хейташ къамаьл баракъаш дІалу космонавтан цун сесаган С. Орджоникидзе цІерагІча колхоза правлене председателa А.-Х. Хусаинова.

Шийна оттадьча шунах, шийн сийна даьча цІейх дІайха баркал а олаш «Салют-7» орбитальни станце балхех, шоашта космосе лайзачох, шоаш техкачох, советски Іилмана карагІдаьнначох дийцар космонавта гулбеннарашта, тІахьийхар вай Даьхе кхы а низ болашагІа хилийтара хьинар а ца кходеш къахьега.

СУРТА ТІА: Советски Союза шоаза турпал, летчик-космонавт В. В. Лебедев «Электроприбор» завода болхлой болча хьошалгІа.

З. БАТЧАЕВА сурт.

Идеологически балха бІухоех

ЛАДУВГІАРИЙ ДОГ УЙЛА ЙОВЗАШ

Из дар город Грозне Ленински района пропагандисташ вІашагІа а теха еш хинача методически конференце. Цхьаннена тІехьа шолжагІвар а воалаш трибуна тІара къамаьлаш дора идеологически балха бІухоша. Массехк саго шоай балха опытах лаьца къамаьл даьчул тІехьагІа аудиторе баьгІарашта кІаьдбенинлга е дувцар массане кхетадеш дола дешаш хиннига дарий а хеш. бакъда, цар тернам лаьгІбеннилга холуш дар.

ТІаккха президиуме баьгІачар къамаьл де дош лу республикански культпросветучилища теоретически семинара пропагандиста Богатырев Берса Тухана. Цун къамаьл хетадаь дар занятешна ладувгІарий хьинар айдеча формехи методехи пайда ийбарах лаьца. Цо хьагойтар шоаш цу даькъе мехьхера опыт Іоаяьлга, занятешка дувца оттаду дош кІоарга дашхйитар духьа ладувгІараш дискуссеш ярга боахилта, царна шоашта хетар хьакхашта хьааргдола хьалаш цига хьаделта. Из деррига чІоагІа хьаштдолаш, белггаларча масалашца чІовгІдеш дувцар пропагандиста.

Зале хиннарий тернам тІавзар цук къамаьло. хІаьта цхьабараш конференци чакхъяьлначул тІехьагІа а цунца пхьадоле дешаш кхестадеш, шоашта хетар дІа-юха оалаш хилар. Цудухьа кхетадеш дар конференце балха атог еш цун выступлени къаьстта белгалъяьккха хилар.

Пропагандиста хетачох, ладувгІарашка рефераташ кийчъйитилга доархІаме да. бакъда, цох а хайра пайда баргбац уж цул тІехьагІе. берригаш къамаьле юкъе а озаш, шерра завяте юацийтилга пропагандиста вІаштІехьа ца доале. Иштта, бакъахьа хІама хул хьалхе из дош кІоаргагІа доаздра накъадаргдола политически меттел художественни а литература белгалдаьккхача. ХІаьта из де йиш йолаш ба цун семинарски группе дешаш бараш дуккха дункагІбараш лаккхера дешара заведенеш чакхъяьха училища преподавателаш хиларца. ХІаьта цар керттера балха декхар а ейхха дувзаденна ма дий литературацех искусствацен.

ХІаьта пропагандист ше а ва клубоведени клубни мероприятей режиссурех хьехаш воле преподаватель. ХІаьта из болх 1965 шера Московски культура институт чакхъяьнккхача гІоне дена укхаза беш хьавогІа из.

Шерагара шерага лакхлуш хьаенай цун балха говзал. Из бахьан долаш цунна тІедиллад Нохч-ГІалгІай АССР культура министерствачерча культура болхлой квалификаци лакхъяра йолча курсашка лекцеш ешилта а. Иштта, вахаре денале вокхълувцаш хьаьена из дукнхаза культура министерства кулгалхоша Сийлен грамоташ луш белгалваьхав.

ХІаьта пропагандистски болх а духхьашха беш вац Берса Тухан. Институте дешаш волча хана хьинаре общественни вахаре данъа лоацаш, цигара коммунист а хиьна цІавена из дукха халалехьа коллектива юкъарча вахаре ший моттиг хьа а лаьца дІаттар. Шийтта шера партбюро секретарь идеологически дешашта вола заместитель а цунца цхьана пропагандист а волаш хьавехаш из. Ше шу хьалха хьалхарча декхарах мукъавалийта, тІаккда пропагандистски говзал кхы а кІоаргагІа хараерзае йиш хургьяр са, аьнна цо даь декхар дІатІайийшар партбюрос. ХІаьта из бакъахьа даь хилара хІанз шеко а яц. Цуйна тешал ду совгха парте Ленински райкомо еннача Сийлен грамото а.

24 саг ва Богатырева кулгалдеча семинара юкъевоагІаш. Царех 16 коммунист ва, вожаш общественни балха активисташ. Дукхача хана денз цхьана болх беш хиларца хІаране дешарцара оамалаш, цунна фу карагІдаргда хов цунна. ХІаьта ше занятеш еча хана даим цар хьашташ, дагалаттараш терках ца деш дитац. Цудухьа хулаш хурда-кх хІара занятте ялар саина ладувгІараш дувцачун духтІабахара чІоагІа пайдане дола къамаьл тоссалуш хилар. ХІаьта цхьаза из де вІаштІехьа ца доалаш, ира дешаш ца увттадеш.

[illegible] къамаьлаш деш из чакхъяьлча шей са дуаш хул Тухан. Из иштта ... Бакъдар, занятеш ... ХІаьта дукхагІвлга ... ПІамттара дІаюха къасташ а шоайла пхьаьца къувсаш. дагабоалаш, духьала кийсбеннача: «Ай, фуд оаш цига сел чІоагІа дувцар!?» яхаш цецбувлаш хилча цу дийнахьара ший декхар дизза кхоачашдаьрг лоархІ пропагандиста.

Цунна пхьан занятех лаьца масал доалалерда аз. Иштта, «Іилман атеизма лардаш» яха тема Іомаеш ладувгІарех цхьанне: «XXVI съезд ди тІа-тІа дІабоалаш хилара дола объективни бахьанаш дІахо дегІаахарах» яха реферат йийшар. Пропагандиста: «Реферата авторга хатта хІама дий, шуи?» аьлча, йистхулаш саг вацар. ТІаккха фу де доагІа? Цхьаболчар, докладчика барнал а аьле, къамаьл чакхдоакх. ХІаьта вай вувцачун цу тайпара оамал яц.

Изаморг духхьашха кийслуш доапандаь хьалхе а ладувгІарашка де массехк хаттар кийчду цо.

— Реферата тІа дувцачох, кхетаде доагІа ди дІабаккхара гІулакх вай къастадаьд е дукха ха ялалехьа къоастадаь дарга, аьнна. Иштта дий из? — йоах пропагандиста.

Лоацбелча саина йист ца хулаш багІа. ТІаккха шоаш багІачаре «Иштта дац» оал массехк саго. Цхьаболчар динах тешараш хьабенна бокккий нах мара бац, вокхар Нохч-ГІалгІайчена берригаш хІана бац аьнна-раш даьлах тешаш ба, яхаш къамаьл хоттаду. Уж бакъбоацнага гуш дале а уж цу сахьате кийсбе оттац из. Хов цунна, тІехьагІо харцвар цар шоаш дІахкхетаргволга. ХІаьта эше бухсоцаш из дергда цо ше. Бакъда, динагІа де уж шоаш деша маІана духтІабоале. Иштта, оалаш ма хиллара, проблемни ситуаци ше хьаль аьлча, хаьдда хаттараш а увттадеш, къамаьла боагІаш бола воастам бала мара безаш хилац семинаре кулгало.

Цкъаза кийслу, йоах Богатырева, ладувгІараша чІоагІа чоалхане а ира а хаттараш увттадеш. Уж цар деш хиларо хьагойт пропагандист ладувгІарий дегаш даста могаш волга, шоашта дагадоахкараш цох къайле ца кхухьаш уж болга. Из дика да. ХІаьта дерна кийса жоп дала ца могаш висача фу дергда? ХІаьта цу тайпара дар ца кийсдалийтара духьа къахьег, программа тІа могадаь литература дийша Іац, марксизма-ленинизма классикий балхаш Іомаду, парте райкомо а горкомо а чакхйоахача тайп-тайпарча конференцешка дакъа лацаро а ший идейно-теоретически боарам лакхбара чІоагІа тІо ду цунна.

ТІехьарча хана политзанятешка пропагандист ше а, шоаш агитатораши политинформатораши хилара тарра, дешархой группашка беседаш еш бола цун ладувгІараш а дукагІа дувца баьннаб балха массе участкашка дисциплина чІоагІъе, бехкхам айбе безарах. Цар шоай керттера декхар лерхІ, парте ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленумо дІадехаш ма хиллара, кІаревар, вай плании кхел цо юкъехьоча дакъах тийша хиларах, вай дикагІа къахьегарга хьежжа мара хьал-торо а айлург ца хиларах дІакхетавар.

Дика вІаштІехьъяьха занятеш чакхйоахилга алхха цхьан пропагандистах тийша Іац. Цу даькъе из дийн йоргІортилга еш хьаенав ший дикагІболча ладувгІарех: преподавателаш болча Валашова Аида Васильевнах (из хІанз парте Грознески горкомерча марксизма-ленинизма сайрийнарча университете дешаш я), Гайтукаев Саид Ахмадовичах, Фридман Игорь Семёновичах, Юревич Александра Яковлевнах. ХІаьта Богатырев цамогаш е отпуске хилча цун декхараш шийна дІатІаэц дубвер йолча Нирова Римма Марковнас.

Ца безаш хилча далабе наьзткъала хул пропагандиста болх, хІаьта Берса Тухан цунна дІаІемав, из ший къахьегама керттера декхар а саина дог-дІейна лоархаш бу цо.

С. МАНСИГОВ.

СУРТА ТІА: (аьрдехьара аттехьа): социалистически яхье хьалхалаттараш — «Чечингавтодор» яхача управление бетонщик ... мах, «Путь к коммунизму» яхача ... Магомедова Мадина ... Гудермесски ... Ленин ... доярка ... коммунист ... Алексей.

З. БАТЧАЕВА сурт.

ЦхьайттаьагІча пятилетка кхоалагІа шу хьинареча къахьегамца белгалдаккха лаьрхІа ба Нохч-ГІалгІайчен къахьегамхой. Промышленни предприятешка, колхозашка, совхозашка — массе метте социалистически яхь яьржай «ХІара балха дийнахьа тІехдика дисциплинех хьадер дуккагІен хилийта!» яхай дешаш а йолаш.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссешка

КХЕТАМ ЛУЛГА ТОАДЕ

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета халкъа образованена, культураней спортаи йолча массазарча комиссе укх деношка ший заседание лаьдийгІар «КПСС XXVI съезда решенешкей «Идеологически, политико-кхетама болх дІахо тоабарах» болча КПСС ЦК сошамгеи хьежина къахьегамхошта коммунистически кхетам балара халкъа депутатий Шелковской района Советашка беча балхах» яха 1982 шера 24 марте массазарча комиссе яь решени кхоачашгъяра лоаттамах» аьнна Шелковской райисполкома председатель нов. В. Д. Арапина яьча доклада ген массазарча комиссе члена А. И. Таштова яьча содокладагех.

Комиссе белгалдаьккхар, идейно-политически болхи бахача наха лоаттаду культурни гІулакхи дІахо тоадара, КПСС съездо хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдар духьа къахьегамхой оарцагІбахара районе болх беш болга.

Халкъа депутатий Советаш кхы а дикагІа пайде ийбе льакай шоай нарарча средстваехи тороески, шоай доазон тІа йолча культурно-сердалоя учрежденеехи спортивни гІирсехи.

Дукхача Советашка идейно-кхетама балха дешаш хан-каннахьа шоай сессешка, исполкомийи массазарча комиссейи заседанешка дувц, депутатски группашка, къахьегама коллективайн бахача наьхе собранешка къестаду.

Белгтала боля бу Советашт «Тунеядствана лоаттабу къовсам чІоагІбара кхы тІа а де деварех» яха КПСС обкомо бюро, НГІАССР Министрий Совета сошам кхоачашбара. Общественно-пайдале болх ца беш лийнна 124 саг хьагучаваьккхав. ХІаьта беттал совгІа болх ца бейлийина царех итт саг уголовни бехктоаккхаме озаш ва, кхе пхаргІа дарбан-къахьегама профилакторе хьахьега хьожаваь.

Тунеядстваца къовсам лоаттабара йолча райсовета комиссе болх ца беш пахьа хьакъ дуаш лелараш хьагучабахара Наргалински, Бороздиновски, Гребенской, Шелкозаводской юрта Советий исполкомаш беча балхах лаьца цар отчеташка ладийгІад.

Цунца цхьана, НГІАССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссена хетачох, бахача наха юкъе цхьаьшайолча моттигашка беш бола кхетама болх парте дІадехарашка хьежжа бац.

Бахача наьха ерригача группашта юкъе КПСС XXVI съезда, парте ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленума решенеши материалаши, чурчеи арахьарчеи политика проблемаш, боалам хьалбарен социально-культурни валарех лоархІаме дешеш кІоарга дІадоввзийтара долча нихеи бизза пайда ийбац Советаша.

ХІанз а нах бахача массанахьа идейно-политически кхетам балара йола хьадди система кхаьлац. Дукха нах ца бахача моттигашка наггахьа мара лекцеши докладаши хьалац, культурно-сердалоя мероприятеш чакхъяхац.

Цхьайолча Советаша шоаш а шоай органашта а беча балхах лаьца нахага лерттІа хоамаш дац. къахьегамхоша тоъла предложенеши замечанеши кхоачашъяра сиха де доагІар дара оарцагІйоалац.

Районе хІанз а дукха ба динах тешараш. Советашей общественностой кхоачам бола болх бац хІанзара гражданашки обрядаш шерагІа йоаржалра.

НГІАССР Лакхехьарча Совета халкъа образованена, культураней спортаи йолча массазарча комиссе халкъа депутатий Шелковской района Советашта могадаьд КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова парте ЦК ноябрьски (1982 ш). Пленуме, СССР хьаяь 60 шу дизара хетаьча торжественни заседане еша рекомендацеш ларде а лувцаш, массанахьа беш бола идейно-кхетама болх тоабелтеи цу деших лаьца НГІАССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссе яь решени йизза кхоачашъелгеи Іалаце, беррига идеологически политико-кхетамех болх къахьегамхой общественни къахьегамен хьинар айдара, КПСС XXVI съезда решенеш кхоачашъяр духьа уж оарцагІбахара тІабербабе, аьнна. 1983 шера а ерригача пятилетка а планаши социалистически декхараши кхоачашдара лоаттаю социалистически яь шерагІа йоаржае еза.

«Геофизприбор» яхача московски объединене коллектив [illegible] геологий лоархІаме заказ. Цо дІакхьийтай «Прогресс-2» яхача цифровой сейсморазведочни станцей парти.

Цу техника торо хулийтаргъя поискови балхий эффективность лакхъе, аренашкарча хьалашка гулъяьча материалашта обработка елга сихде. Автомобиль-вездехода тІа оттаяь оборудовани атта дІа-юха кхахьа йиш йолаш и хьыметтал наькъаш доацача моттигашка а.

СУРТА ТІА: дІакхьийта кийчъяь я «Прогресс-2» яха сейсмостанцеш тІалаттача «ЗИЛ-131А» яхача машиний цхьаьнка цхьа парти.

В. ЯЦИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

Специалиста хьехамаш

ІУНАЛ ДАРГА ХЬЕЖЖА ХУРГБА ХЬУВКЪАМ

Соахка гурахьа хаоттама хьалаш массала а саина доацаш хувцадаларо совнагІа халонаш тІеоттайир лаьтта леладерашта. Из бахьан долаш оик доацаш, кийлха хиинад гурахьа дийна ялаташ, хІаьта дуккхача кхаинка гурахьа тІа ца доалаш а дисад.

Іа нагахьа ца хулача тайпара кІаьда, лоа доацаш дарах лаьтта леладара хьал халча эттад. Аьлча кхоачам ба, масала, ялаташца цхьана сов дукха оасар тІадалара. Іаттар яьцца зуламдергаш, лазараш сов дукха дебара, юртбоахама культурай аьттув боацача хаоттама хьалашта духьала оттара низ мелбара цо гІо деш хилар.

ДІайийнача хІамай онк чІоагІдара кхы ха а ди а ца доадеш чакидаха деза царна, къаьстта а люцерна семенникашта, минеральни удобренешца подкормка яра, цкъа дІайийча дуккхача шерашка тІаювлача баьцашта маккаш дахара, дисковани яра балхаш. Кхы гой ца деш хий дилла деза гурахьа хий дилланза йолча участкашкарча культурашта, баьцашта, рапса, семенникашта.

Гурахьа дийна ялатеш кийахен оик доацаш хІарах кхерам дуккагІа ба ялата жужелицагахьара. ХІара кхайна хаддаиза теркам тІалоаттабе беза хІара гектара тІа 20 килограмм а тоссаш дІайийнача хІамашта, 12-процентни гексахлоранаца, 2—1 килограмм а йолаш 20—40-процентни метафосаца, 1,5 килограмм а йолаш 30-процентни вофатоксаца, 2 килограмм а йолаш 60-процентни базудинаца ший ханнахьа обработка е кхуврдолаш.

Хьалха дІанхача шерашкарчул хьалхагІа дІайолалйнна юртбоахама культурай вегетаци, из бахьан долаш дикка хьалта кхийна яргьяц дІайийнача хІамашта зуламдергашца, лазарашца, оасарца къовсам лоаттабара ханаш.

Сомий бешамашка Іа доаккхача зуламдергашта духьала хьалхагІе а обработка е еза опрыскивани ярца. Цул совгІа, теркалдаьза дарсдац февраль бетта кІаьдача деноша сомий гаьний оалаш хьалхе а хьоадаь хилар, тІаккха, нагахьа сагия температура лохлойя, цунна дукьала отта низ ца кхача тарлу цар. Цудухьа баьцакьа хургдар дарна шийла хий а дилла чІонак ца тохийташ хьейолайтаре. Хьалхе а техача чІонакашта ядохимикатащца зе ца дар духьа молхай боарам шоаза дуккагІа хІеэигбе безаргба массаза а бІаьстан юкъе опрыскивани еча хана увттабечул. Сомий гаьнашта зиза тохаш, 5—7 де хьалха, опрыскивани яза яргьяц инсециташи бордосски ковчала меттел еттараши (масала, метафос, карбафос, фозалон, купрозан, цинеб, поликарбацин е серни препараташ) вІашагІа а эяь.

Люцерна тІаяла ма йолаеллинге а цун семенникашка долгоносикашта духьала къовсам болабу хІара гектара тІа 20 килограмм а йолаш 12-процентни гексохлоранаца опылени яра наьнъаца. Люцерна 10—12 сантиметрга кхоачаш лакхъялале чакхбаккха беза из болх. Цкъа дІайийча дуккхача шерашка тІаювлача баьцашта укх шера цар лордаш хецача хана цхьаьнкха дича а опрыскавани ца йича яргьяц хлорофосаца, метафосаца (вофатоксаца), фозалонаца, кхычарца. Массаза а яхар мо, из обработка ю ха апрель бетта шоллагІа декада чакхдоалаш — кхоалагІа декада долалуш нийслора. ХІаьта хІанз, гучох, хьалха яха езаргья уж ханаш. Цхьабакъда, дагакхаба деза, обработка яьчул тІеьагІа 30 денал хьалий люцерна доакъара дарга хьакха е дайа дІалаьхха хьайбашки яийта мегаргйоацилга.

Оик доацаш дегІ дахьача, кхоачам болаш листа доацача гурахьа дийнача ялаташта доккха зе де тарлу оасаро. Ялаташ малагІча хьал тІа да теркал а дь, массе метте химически оасар данза даргдац царна. Цхьан гектара тІа 2,4 Д яха 40-процентни аминни туха 2—2,5 килограмм е 50 процентни 2 килограмм тох.

Эсала тІадаьнкача ялатий дена хьасаперча тхира, мукха, овлаш дохададершта духьала оттара низ лакхбара оалашна кхоачаргйоацаш фосфорни калийни удобренешца еча подкормкаца цхьана тоха еза гербицидаш. Цу гІуланкха къаьсттача хІамаи чу кийчъю калийни туха раствор гектара тІа 8 килограмм а тоссаш, 7 килограмма суперфосфат эльча хиш пурх бу хІара гектара тІа. Цу тайпара коачая дІайийнача хІамай гектара тІа 100 литр тох, цунца гектара тІа тоссача аминни туха боараш а эбеш. ВІашагІъэзь удобренеши гербицидаши геттара дика ца литтача яргьяц опрыскивателий цхарел боаллача фильтр чу шоаша вІашка далла галех е марлех даькха зит а делла.

Химически оасар деш гербицидаш тохара балхаш кхоачашдеча хана кхоачамбоацараш хул. Масала, гурахьа дийнача ялаташта соахка сов йоккхий йоекъаш а ютаьц йир обработка, цулъяь хІайийнача хІамашта юкъе геттара дукха оасар даьннадар Сунженски, Назрановски, Малгобекски, Урус-Мартановски, кхыча районий колхозийи совхозийн кхашка. Обработка во яр бахьан долаш шоллагІа е йийзар опрыскивани, тІадаьвна ялаташ Іо а теІадеш. ХІара шера эттара дуккагІа оасар тІадуял Малгобекски, Надтеречни, кхыча районашка.

ЦІенхашта кхоачамбоацар да химически оасар тІехьадахар. Гурахьа дийнача ялаташта оасар де доагІа цар лордаш хецача хана. Цхьабакъда, иштта деш дац массаза а. Дуккхача боахамаша даь дала дезача хана доладу из. Иштта хул «40 лет Октября» яхача назрановски совхозе, малгобекски цхьайолча кхычея совхозашка.

Ялаташ кхедераште къаьстта халахеташ да гуйрай ялат дІадийнача кхашка цецнон подмаренни яха во оасар дарккига. Из доладара, обработка яра ханаш нийса делае еза. Гоа оа а деш, ший ханнахьа аминни тух техача дикка доладу подмаренни, цхьабакъда, опрыскивани гойнча, из йоархІ 5 сантиметр лакхъеначча хана, из йохаюлаш. ХІаьта гурахьа дуьча ялатацта тоха кхы тайпа гербицидаш вайга йолаш а яц.

Гурахьа дувча ялаташта ший ханнахьа химически оасар дара хьалхарча деношкеи а дена (агротехнически ханаш хьатІаэттача) цу балда тІерзае еза колхозий, совхозий, «Сельхозтехника» райобъединенеи ерригга опрыскивателаш. ДІайийнача хІамашта гербицидаша зе дар кхерам боацача боахамашка шерра пайда эца мегаргба юртбоахама айнацех хІаьта иштта оагІонара нух беттача ОВТ-1 яхача опрыскивателех а. Цу хана дІайода 25—50 литр коачая, хІаьта цунца цхьана самолето цхьан дийнахьа 500 гектарага кхачъалца долча кхашка обработка ю, цхьан ОВТ-1 — 100 гектарага кхачъялца.

ДІайийнача хІамашта, кийсденна хаоттама хьалаш теркал а деш, шоай ханнахьеи дика вІаштІехьдаьхан балхаш чакхдоахе йиш хургья лакха хьувкъам кхебе а Кхачая программа кхоачашъеча дизза дакъа лаца а.

М. УРМАНЧИЕВ,
дІайийни хІаман лоручча республикански с т а нцие начальник.

СЭВ: интеграци болх беш я

ИТТ ШЕРЕН КЕРТТЕРА ДЕКХАР

СССР Кхачан программе гІа лаьрхІа да карара иттшере чакхйоаллаш сага сих лоархІаш наха дуаш дола дулх 1,2-зза совдаккха, баьцовгІаех доакхха дьатта — 1,5-зза, баьцадаараш, хьарбазаш, пасташ — 1,3-зза, соми комараши — 1,7-зза. Из бахьан долаш бахача наха бувча кхачан структура дикка хувцалургья, Іилман ларда тІа бттальча нормашта гаргга а гІорташ.

Уж декхараш кхоачашдара хила дезаш дола лоархІаме хьал да агропромышленни комплекса керттера звено юхиларах тарра юрта боахаме интенсификаци яр. Карарча пятилетке цу даькъа хьокхергья 1.870 эзар трактор, 600 эзар ялат чуийду комбайн, 1.450 эзар мовхьаш кхухья автомобиль, 1.610 эзар тракторни прицеп, кхыйола техника. Хала дац юртара къахьегамхо суммарни техникаша мишта Іалашьяа ха, нагахьа сакха 1981 шу долалуча хане а СССР тракторни парк 2.562 эзар единицах лаьтташ хиина хилар а, хІаьта ялат чуийду комбайн цун 722 эзари мовхьаш кхухьа автомобиль 1.596 эзари хиина хилар а теркалдича.

Амма духхьал уж дукха хиларех лаьтта Іеш дац гІулакх. Юрта боахамга кхоачаргья дукха принципиально керда, кхы а тІехйола машинаш. Цар хІанз йолаш ярел тІехдола хІамаш да цар балха оасарле лакхагІа хилар, эксплуатаци яра тешаме хилар, энерге удельни расход дукха кІезигагІа хилар, механизатора балха йола комфортность йоккхагІа хилар. Хьаергья, масала, цхьан секунда чакхдоаккха ялат 12 килограмма а кхы дуккхагІа а дола ялат чуица комбайн, вешта аьлча хІанз йолаш йолча агрегатийчул дукха хІама ца эшаш шоза лакхагІа хургья цар балха оасарле. Цхьаькха хІама а да кердача комбайна хІанзарчарел тІех доладш — хІама ца доадеш цо ялат. Йоккха гІойле хургья ялатий культураш, шекара свекла лелаеча, доацаши даьгІенаши тоаеча массехк операци кхоачашъе йиш бола юртбоахама комбинированни машинех. Цу тайпара йола машинаш юкъейоалаяро йиш хулийтаргья дІабода къахьегам 80 процент кІеангбе а доагор ах кІезигагІа дахийта а.

Юкъера лаьрхІача арахеца продукци 12—14 процент алсамъяккха лаьрхІад карарча пятилетка. Хоаламбеш дола дош ала дезаш ба ункхазе селенци еш болеи фу лелаяди специалисташ. Цар хьаде деза интенсивни тайпарча культура дІадехарашка хьежжа дола бІаьсти дувча кІи, арсий кІи, кена, маькха сорташ, вешта аьлча хьувкъам лакха бола, Іодувашаш доаца, лазарашта, зе деча хІамашта, шелала, кхьдарашта духьала уттталуш дола сорташ. Ала дезаш да хІанз укх сахьате цу тайпара дола сорташ гурахьа дувча кІи мара дац аьнна.

Доккхий балхаш дергда иштта почва толхаергйоаца, эттача йоккхало беш бола Іоткъам кІеангбергбола, вешта к дІайийна хІамаш а арозех лораергйола, хьувкъам лакха хьаийтара тІоада Іоергйола лаьтта тоаду системаш юкъейоалаяра. 1985 шу хьатІакхоачаш цу тайпарча системаш дергда балхаш 88 миллион гектар йолча майда тІа, хІаьта 1990 шу хьатІакхоачаш — 100 миллион.

Хьайбаш леладеча хьалхашка увттадаь декхараш кхоачашдергда дакъа промышленни кІцйлен тІа дахкаро, племенной гІулакхи Іула воспроизводстве тоаяра, зоотехнически ветеринарни гІулакхаш делла эргІдаккхара навкъаца. Къаьстта теркам тІабохийт доагъара база хьаяра. Къовсттадаь аьлча, люцерн, клевер, рапс, кхыйола культураш дуккагІа дІаера чотах алсамйоаккхаргья баьцовгІай белокий производство. 1985 шера 47 процентаген, хІаьта 1990 шере — 50 процентаген кхоачадергда доагъара культурай кхай структурера дукхача шерашка тІаювлача культурай удельни дозал.

ДІахо дегІайоагІаргья юртбоахама продукци кийчъеча, из дІа-юха кхухьача лоаттаеча чакхйоахача доакъой производственни база 15 миллиард сома боараме, вешта аьлча чакхдаьцнача иде шерачул 1,6-зза дуккагІа, хьожальй карарча пятилетке капиталовложенеш ялатий складаш, холодильникаш, баьцадаараши хоартолаши лоаттаю моттигаш хьалъяра.

СССР Кхачан программа де лерхІараш кхоачашдергда еттара хьалха чурча резервех пайда ийбара, агропромышленни комплекса деррига доакъош пропорционально дегІакхувлара чотах. ЛаьрхІа да цунца цхьан СЭВ членаш долча мехкаша цхьан леладу гІулакхаш шерда а кІоаргда а, хІаьта цу фактора лоархІам лакха а лерхІ.

СЭВ гома чу хІанзае а хоадам боллаш специализироваться дьд вачахьалкхенаша продукци арахецара а вІашкш лоаттаяра а. ГДР, Полшане, Советски Союзе, Чехословакена хьа а еш юртбоахама байдал лоаттаяра специализаци еш я Болгари, Венгри, Куба, Монголи, Румыни; ГДР, Румыня, СССР — хьа а еш Болгарена, Венгрена, Кубана, Монголена, Польшана, ЧССР механизаци средствашки минеральни удобренешка лоаттаяра; ГДР, Польша, ЧССР специализаци ю Болгарена, Венгрена, Монголена, СССР кхачан промышленноста йола оборудовани лоаттаяра. СЭВ членаш долча мехкаша хувцаш вІаши лоаттадеча кхачан товарий тайпай дакъе тахан къаьгга гуча латтер тайпаш дола паритетни лостамаш; СССР экспорт ю ялата, Куба — шекаран цитрусови сомаш, Венгрен Монголей — дулха, Болгаре, Венгре, Румыне — баьцадараштех сомаш. Къахьегам цунеш халкъашта юкъе цу тайпара бекъаро йиш хулийт хІара мехка промышленни комплекса потенциалах дерригача социалистически доттагІлен хьаштаща дІадеххача бесса бизза а хьакъалатІа а пайда ийбе.

СЭВ XXXVI сессе (1982 шера июнь) СССР Министрий Совета председателя Н. А. Тихонова белгалдаьккхача тайпара, Кхачан программа кхоачашъеш Советски Союза бакъахьа хеташ и дулха-шурийн баьцадаарийн продукци, шекара свекла, даьтта доалла культураш чанхъяхара, комбинированни доакъар кийчдара, холодильникаш, баьцадаараши соми лоаттабу моттигаш, элеватораш, ялат Іохьа предприятеш, маькх ю заводаш хьалъярех царна эксплуатаци ярех даькъе дика опыт йолча СЭВ членаш долча мехкаша СССР цу тайпара йола объекташ хьалъечех реконструкци очий дакъа лацача.

Цу тайпара, Кхачан программа кхоачашъеш керттерча даькъе ший промышленни комплекс интенсивни догІаахар ларде а лувцаш, дог доахаш я Советски Союз социалистически доттагІлена чудоагІача кхыча мехкаша шийна гІо дарга.

Юрий ВОЛОСОВ,
юртбоахама Іилмай кандидат.

(АПН).

Шоай дехкараш даим тIехкхоачаш а деш, социалистически яхье башха-дика толамаш доахаш бола болхлой кIезига бац «Красный молот» заводе № 8 йолча цехе. Царех цаI ва токарь, коммунистически къахьегама ударник Белоножкин Владимир Петрович. Цхьанкха смена дIаяхийтац цо ший норма 120—125 процент кхоачаш ца еш. Овсаре къахьегарал совгIа ше хьаеш йола продукци даиен тIехдиеи маре хилийтац цо.

СУРТА ТIА: токарь В. Белоножкин.

З. БАТЧАЕВА сурт.

НАЬХА ЙОАКХО ЕШ

Районе бахача наьха бытовой гIулакхаш дара дIадахача шера планови заданеш толамe кхоачашъяьй оаха. Де дезаш хинначул совгIа 2,5 эзар сома наьха бытовой гIуллакхаш даьй. хIара сагасик лаьрхIача 55 кепиг наьха дукхагIа а доалаш. Холуш дукхагIа да наха гIулакх дара тайпаш а. 1981 шера 180 тайпа уж хиннадале нарара шу доладуш уж 200-вел дукхагIа дар.

Из вIаштIехьдаьннад чоалхенеча бытовой техникаш ремонт яра мастерской хьаеллар, каманаш тIа уттаду чурташ де доладар кхо-кертта лаьрхIа аьшкасаьртах сеткаш ю цех болх бе йолаллар бахьан долаш. Хьайийллаб автомашиний чархаш тIара резинанеи камераштен ремонт ю мастерской. дахчан тIа бос бола сурташ портреташ дахка доладаьд, иштта кх. дI.

Тха коллектива хIара болхлочо шиш кертера дехкар а лоархIаш дег тIара къоабалдаьд КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленуме КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова даь къамаьл, цо советски наха хьалхашка уттадаь доккхий дехкараш. Тха коллективо дерригa ду производственни къахьегамен дисциплина ма могга чIоагIъяре. ХIьта да а дий-хьогI хIана ерригата производственни звеньяшка къахьегамен технологически дисциплина чIоагIъяра, хIара болхлочо хьалер динагIа а дукхагIа е хилийтарал лоархIамегIа доля гIулакх?

Оаха дикагIа къахьеге, дикагIа йола продукци дукхагIа арахеце, махаца Iимерза хуле дерригача дайнахьа дог гIоздаьнна, раьза болаш хургба тха заказчикаш е.

Цу тайпара болх беш ва масала, коммунист — парикмахер Кукурхоев Джамалдин. ДIадахача шера план 126 процент кхоачашъяьй цо. Цунна еннай «За трудовую доблесть» яха медаль, социалистически яхье котвуъл из хIара шера.

Къахьегаме дика толамаш долл комплексни приемни пунктай болхлоша Оздоевгlар Маретен Касратен, мастераша - хIанаш тегараша Пугиева Iашата, Мурзабекова Iашата, Султыгова Аьсета, Арчакова Хьенифас, Балаева Лидас, Измайлова Iашата. Нахага динагIа товргдолчча тайпара баркъа даьнха ховш ба закройщикаш Оздоева Лида, Арсельгова Рукъет, кхыбараш.

ЧIоагIа терко ю управлене паргийни а профсоюзни а организацеша тхона хьалхашка латта доккхий дехкараш кхоачашдара коллектив оарцагIъяккхара. Болхлой собранешка хIара бетта ю социалистически яхье итогаш, белгалбоах динагIбарий, яхье хьалха яьттараш.

«Къахьегама дисциплина чIоагIъяр — хьакир айдар» — из й тха болхлой къахьегама кертера деша. Январь бетта бахча балха ятогийхьалха латташ я коммунист Д. Кукурхоева кертте латта бригада. ТIехника толамаш дьалад пилорамщица Леймоева Башира, хIанаш тегараша Пугиева ШаьтIамата, Эсмурзиева Раисас, Альмурзиева Аlис, дукхача кхечар. Уж ба тха дерригa дика гIулакхаш дIадоладераш, шоашкара кхыдерша масал телараш.

Дерригa а дукхьал производства хьалхалаттариш нилах тайпа да аьлча а виаса хургдац. Боккха лоархIам болаш да хIарене шиш норма, шиш производственни заданe йихза кхоачашъяр.

Тха районе бетта служба болхлоша гIулакх дераш ба промышленни предприятей, учрежденей, организацей болхлой. Оаха царна гIулакх ду болх дIаболабалалехьа е болх баь уж баьнначул тIехьагIа. Цудухьа, царна латтува болча тайпара хийцай оаха тхоай цехий. мастерскейн бута ЦIенойн балха ха. Iуйрийна ворхI сахьат даьлча сайрийна ворхI сахьат даллалца хувалуча графикагIа салоIа девош а доалаш болх бу заказаш хьаийдечари дIателачара, хIьта мастер цаI мара воацача балха цхьан дийнахьа лоIаргда са. Из гIулакх дикка аьттува болаш хургда районе бахача наха.

Кердача режимагIа болх баро керда проблемаш уттаю тхона хьалхашка. Тха болхлой ханяхье балха хьаухаргбола хьалаш вIаштIехьдаха деза АТП кулгалхоша.

Пленума решенеша дIа же дехкара. дукха хIама ду оаха производственни къахьегамен дисциплина тоае гIерташ. Иштта, масала, дукха ихетама болх бир оаха теле-радиоаппаратурана ремонт еча мастераша Барахоева Махьмадица. Цох боалаш цхьакха пайда бацар. Цудухьа балхара дIаваьккхав из. Каст-каста 15—20 минут балха тIехьаювлар Наьсар-Кертерча комплексни приемни пункта заведующи Аушева Хьава. Цунна строги выговор еннай, кхы из сана дола хIама ловргдоацилга дIа а хайтад.

Укх тIеххьарча хана тоаеннай тха коллективе къахьегама дисциплина. ДIахо а иштта болх бара, тхоашта хьалхашка латта доккхий дехкараш кхоачашдара, наьх массаза а раьза хилийтара дерригa а дергда оаха.

Х. ГАНИЖЕВ,
бытовой гIулакхаш дара Наьсарен районе производственни управлене начальника заместитель.

БОККХА ТОАМ ХИННА...

Дукха ха я Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхозе шекара свеклаш лелаеш аз къахьега. Цу юкъа дикка опыт Iоалаьй. Сай балха говзал соца цхьана болх беча сай берашта дIайовзийт аз. Йоккха дегагIоале я сона уж къахьегама тIера, хьадечох дог лазаш болаш хьалхувш хилар. Цунна тешал ду балха тIа цар гойтача хьоккамаш.

Шин йоIаца ПетIаматацей Розанацей, воIаца Зубайрацей цхьана ворхI гектара тIа шекара свеклаш кхейир оаха соахка. Царех хIаранех къаьстта дуаца безам ба. ПетIамата Розана йолчул йоккхагIа балха опыт я. Цу гIулакхага хьенжа эIамагIйолча йиший дукхагIа свеклаш кхее вIаштIехь а даьлар цун. Масала, ше лелаьча шин гектара тIара 603 центнер шекара свеклаш чуера ПетIамата, план 400 центнер йолаш. Опыт кIезигагIа але а дика лоархIайир ше тIайийца хинача социалистически дехкарех хIана иттлагIча классе дешаш йола Розан а. Цо шин гектара тIара 480 центнер чуийцар, тIайийца социалистически дехкар 440 центнер йолаш.

Къаьстта раьза хилар со кIеслагIча класса дешархочох Зубайрийна карагIдаьнначох. Цхьан гектара тIара 300 центнер шекара свеклаш чуера, цо, план 200 йолаш.

Лаьтта, цун хьал дегаца хоалуш хила, веза дика кхаш лелаьдерхо. Цу лаккача говзалга кхачадац са береш хIана а, Цудухьа цар хьоккамаш а са долчул лохагIа да. Аз шин гектара тIа 888 центнер чуера шекара свеклаш. Цхьабакъда, са дезалхой сона тIехьакхуврг-хиларах теш со. ХIана аьлча, сол дикка хьацаргIа ба уж. Эшаш яр — балха говзал. Из царга йоагIарг а я гайна-гайна. Из ха гаргайоалаяр духьа сай ниа дIакхоачар дергда аза.

З. МУСАЕВА.
Ачхой - Мартановски района «Лермонтовский» совхозе шекаре свеклаш лелаер.

КЕРДА СОРТАШ—ХЬУВКЪАМ ЛАКХБАРГА БОДА НИКЪ

Ленинградера Н. И. Вавилова цIи лелаю Ерригсоюзни баьцовгIаш лелаяра институт (ВИР) планета тIара лаьттах хьатIаювлаш йола ресурсаш гулъеш, уж йовзаш, лораеш йола вай мехка керттера учреждени я. Укхаза я дунен тIа йIаьхегIа ярех йола баьцовгIай гина коллекци — 300 эзар совгIа образец. ВИРа ва 90 мехка 700 совгIа партнер — Iилман учрежденеши селекционни центраши. Шер-шера 11 эзар гина образец йохьийт доазол дехьарча коллегашта. Кхы а дукхагIа кхоач советски селекционерашка.

ВИР-о цкъйна дIатIаийцад селекце балха хьалхара а, хIаьта, хетаргахьа, эггара чоалханегIа дола а дакъа: молекулярни биологе. генетика, физиологе методашца культурай генотипаш йовзар. «Селекци» яхача къаьнача термина чулоацам духхьал хьахаржарах лаьтта Iац, из я хIара сорта — доноре генотипа знаней кIийлен тIа керда сорт хьадара чоалхане процесс.

ХIана ВИРа оттадаьча баьцовгIа «паспорто» лу мехка селекционерашта цу е вокха сорта ерригача свойствай къаьгта дола сурт. Из бахьан долаш керда сорташ хьадара а чудоаладара а эша ханаш шоаза гарга лоацъеннай моттигашка.

Цхьабакъда, сорта продуктивность лакха хилаpo дилла лац хьувкъам лакха хургхиларах йола гаранти. Керда сорташ хила деза лазарашта духьала отталуш. Iо ца дувшаш, каста кхачаш. Цудухьа Iилмахоша кхоачашду коллекци хьальча а ВИР эггара хьалхара директор хиннача академика Н. И. Вавилова васкет: «Лазарашта духьала къовсам лоаттабара эггара дикагIа йола метод я царна духьала отталуш дола сорташ хьадар». Башха дукха ха йоацаш а тIехьа де хIама доацаш да аьнна хеташ дар боамбеца хулаш дола виргициллезни увяданк оала кхераме лазар. Массехк шу хьалха института Iилмахоша дунеи тIа боамби лелабе болабича гIоне духхьашкха хьадир (эрн тIабувлачун формех пайда а ийбеш) цу лазара духьала отташ дола керда сорт. Тахан боамби бувча майдах дукха хIама ца эшшаш ахане тIара бар лазара духьала оттача сортах ба.

Дунен тIа эггара хьалхара бараша доладир ВИРа белхахоша лоаца мергIилг дола эрсий кIа хьадара балхаш. Ялата Iо ца дувшача, лоаца мергIилг долча сорташа йиш хулийт беррига хьувкъам чуба, кхьмсттал гуйран йоачан йолчем мух хьакхачеи хана а.

Вай мехка климатически хьалашка баьцовгIа эггара дикагIа дола хIама да ала йиш йолаш да из хьалха кхачар. Цо йиш хулийт культура ахка лоаца долча гаьнна къулбаседехьарча моттигашка кхоачае. ВИРа Iилмахой а мехка кхыча ялх учрежденей специалисташ а чубоагIача селекционерай «Къулбаседе» оалача творчески група, итт шерал кIезигагIа йолча хана болх а баь, хьаьйй хьажкIий итт совгIа гибрид. Царех аханешта районироваши яй СССР Нечерноземни зонен Урала районаштен лаьрхIа. Аьхкий эггара бIайхагIа болча июль бетта а юкъере температура Цельсех 17—19 градусал лакхагIа ца хулача Московски областе духхьашха доакъара йийнараша а белер шура а етта йолча хьажкIий лакха хьувкъам. Специалисташ лаьрхIа ба хьажкIаш къулбаседенгахьа кхы а дIахо яхьа.

ХIара культура керда сорташ хьадеш лоархIаме да цун къаьстта йола свойствaш гучаяхари дIачIоагIъяри. Цу вовкъа ухаш, селекционераша ВИРа коллекце кIийлен тIа дунен эггара хьалха хьадаьд фийгаш кхаьчачул тIехьагIа а хетолгех чIоагIIа доахкаш а, хIаьта хетолгаш шоаш механизмашца чуэпа йиш а хулийташ мергIилга йихкье гуллуш а йолча фийгаш Iо па легача гороха сорт.

Массехк шу хьалха ВИРа гина коллекцена юкъера тритикале яхаш цхьа шиш тайпара цIи а йолаш йола керда гибрид. Тритикале я кIан эрсий кIан вIашагIа а эдаь хьаль гибрид. Кердача культура тIаоа дерригача дунен теркам: цунах кIих чул дукхагIа йоал белок, цун гектара тIара боала хьувкъам 70—80 центнер ялат е 500—600 центнер баьццара масса я.

Тритикале дика хул Украине. Дукха ха йоацаш цунах яь маькх питательность сов дика йолаш чам болаш яр.

Тахан ВИРа коллекцена я советски Iилмахоша хьаяь а доазол дехьара хьаахийта а дукха тритикале образецаш.

Хьалхарча опыташа хьахьекхад «керда баха баьхкараш» хала климатически хьалаш шоай даси наная — кIиней эрсий кIиней чуд дикагIа ловш хилар. ВИРа балхахоша дерхI, тритикале кхоане геттара дика хургья аьнна.

Институте хьадаьд юрта боахама культураш СССР территоре тIа малагIаш мича йийча дикагIа хургья хьагойташ дола карта. Лаьттан свойстваш, хаоттама хьалаш, хIанз долаш дола юртбоахама культурай сорташ; халкъа боахама эшараш довзара кIийлен тIа Iилмахой цIаькха а хьежаб мехка посевной майдай структурага, хIаьта эггара дикагIа йола экономически эффект лургйолча тайпара зонашта культураш екъара даьккъера рекомендацеш а еннай.

Кердача карто тIро хулийтаргья юрта боахама планировани елга тоаде. ВИРа рекомендацех хIанзе а дукха хIама да эшшаш шоаза кIезигдаьд РСФСР Нечерноземни зоне бIаьсти дувча кIан метта цига кхеи цу зоне эффективнегIа йола культураш — мукхи кени.

Сергей НЕНАШЕВ,
АПН корреспондент.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Социалистически мехкашкара хоамаш

КЕРДА КОМПЛЕКС

Эксплуатаце дIаеннай «Монголсовцветмет» яхача Советски [illegible] Монгольски Халкъа Республикан цхьана доал деча боахама, объединене дакъа а хиниа дIаэтта Борундурски поисково - эксплуатационни предприяти. Монгольский советский гIишлонхой интернациональни коллективо хьаяьча Борундурски комплекса чуйоагIа плавиковн шпат йоаха рудник, лаьтта хьалбаь гIирс, котельни, дизельни электростанци, нах чубахаш йола корпусаш, кхы объекташ.

Гаргтарча шерашка билла лаьрхIад укхаза машинашъ, хьакхоачаергья электропередача высоковольтни лини. Хьалъергья плавиковн шпат яккхара а чакхъяккхара а йола йоккха горно - обогатительни комбинат.

Шиш ишалла толамца карадерзадар бахьан долаш кхоаза совбаькхаб «Монголсовцветмет» оалача объединене хьайоаккхача плавиковн шпата боарам. Цо йиш хилийтай МНР хIанз цу лоархIамеча минеральни байдала еча экспорта боарамга диллача дунеи тIа хьалхарча моттигех цаI лаца.

ДУККХАЧА НАХА ХОАТТАШ ДОЛА ТОВАРАШ ВIАШИ ХУВЦАР

«Продэксим» оалача болгарски арахьарча торговле центро советски заказчикашга долла лаьрхIад укх шера моделяй кердача коллекцех дола баракъаш, хIаьта иштта текстиль, керамика, светильникаш, кожгалантерей. Муждаш яздаьд НРБ Советски Союза 17,5 миллион сома маьха дукххача наха хоатташ дола товараш лоаттадарах, хIаьта СССР БолгарегIа 17 миллион сома маьха IаврикаиIайн бос болех телевизораш, хIамаш тегеи баркъаш дуттен машинаш, автомобилаш, шинаш, берийн кагирхойн баракъаш, кхыдола товараш лоаттадара йолча соглашенена.

Торгово - экономически гIулакхаш динамично дегIаахар бахьан долаш СССР арахьарча торговле партнерашта юкъе кхоалагIа моттиг лаьцай Болгаре.

ШАХТЕРИЙ ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГАМ

26 миллиони 70 эзара тони бар дахача шера Венгре баьккха кхина кIор. Болх беш йола массехк шу долча Маркушехь яхача шахте кIор боала керда моттигаш хьеллар а болх беш ярашта хьинарегIа эксплуатаци яр а бахьан долаш хьабоаккхача кIора 251 эзар тони тIаккхийтай. Татабанье шахтераша 150 эзар тони тIехкхоачашъяьй план — цар баьккхаб 1,5 миллион тони брикетированни кIор.

ХIана укх сахьате Надьманьоке (Къулбехьера Венгри) хьалъеш латт керда брикетни завод, укх шера из болх бе йолаелча 1,6 миллион тоннага кхоачаш дегIайоагIаргья брикетни производство.

РАДОМЕРА ТЕЛЕФОНАШ

1983 шера 900 эзар телефонни аппарат кхоачаргья СССР Польски Халкъа Республикера. Цу хьакъехьарча контрактана кулгаш яздаьд дукха ха йоацаш польски «Электримон» советски «Машприборинторгон».

Советски арахьарча торговле организацеца цхьана гIуллакхаш леладеш хьайоагIа 20 шу долча Радомски телефонни заводо цу юкъа арахийцай вай мехка 10 миллион аппарат. Духхьашха яйта экспортни парти 22,5-за эIамагIа яр укх шера СССР хьакхоачаргйолчул.

(«Трибуна люду» — АПН).

ЧССР. ТIаьо шу совгIа да я Чехословакерча «Чодос» яхача производственни объединени «ВНИИхимпроект» яхача Iилма - тохкамаш киевски институтои цхьана гIулакхаш леладу. Советски специалисташа чехословацки коллегашца цхьана болх бу вулканизационни прессаши автоматически поршневи машинаши эргалья тоаяра даькъе. Уж машинаш пайда эцаш делае йиш я берий ловзоргаш хьаеча моттигашка.

СУРТА ТIА: советски специалист Давыдов Виктори (аьттехьарвар) цуя чехословацки коллега Ян Крайчи.

ЧТК — ТАСС сурт.

СОЦИАЛИЗМАНА ДУХЬАЛАРЧА МАЛХБУЗЕН «ПСИХОЛОГИЧЕСКИ ТIЕМА» СТРАТЕГИ

1983 шера 5 январе Праге тIайийцача Варшавски Договора мехье дакъе лоацача пачхьалкхений Политически декларацe тIа белгалдоаккх, кепайоалув, телевидени, радио санна болча наьха сахкетама воздействи еча ялз болча инструментах моллагIча массий хьалх политикех харц хетадийташ, хийра доахаши моестагIал юкъедехкаши дола тенденциоз... меттIаьлеех дохзай дола хоамаш доарададаре пайда эцаша хоаданболлаш цар безне деш хилар. Къаьстта ихераме да милитаристски гIозараш кхера, эггара хьалха США-гара — НАТО лидерчара хьадоагIа адарих тIом белабара бокъонца бола кхерам къайлакхухьаш дола гIулакхаш.

АПН тIема обозревателя В. МОРОЗОВА дехар дарах социализма мехкашта духьаларча. Малхбузен «психологически тIема» стратеге башхалонашца хувзадениа даьча хаттарашта жоп тел тIема-политически эксперто, философски Iилмай доктора, профессора, инарал-лейтенанта Дм. ВОЛКОГОНОВА.

Хаттар: «Психологически тIом тIарча» Малхбузен приемашта методашта хIана белгалагIдар фуд?

Жоп: «Психологически тIема» теоретикашен практикашен яхачох, долла хIама мегаш долча цун акцешка цхьанна а хIамах къовхкалац. Из анонимни источникашкара сведенеш дIателяра наькъаца, антисоциалистически элементаша вIашагIийийтта событеех йола версеш, цхьа бахьан хьулаьв цIур юкъебохкаш ю заявлениш, кхмяраш юха а кхайкалрца деш да.

Цу гIулакха юкъенхувл США эггара лакхе латта деятелаш. Масала, американски президентана хаьханахьа къамаьлаш ду корреспондентащта хьалхашка «лоалла оттадаьча хазиьяй кIирача» дувзаденна (Америке, хьетадеш ма дарра, царех лоархI социалистически мехкаш). ТIема янаи соотношеней хьанъехьа харц хоамаш деш каст-каста къамаьлаш ду Н. Уайнбергера, НАТО кхыча тIема деятелаш. Провокационни, бIехача уйлашцен меттIаьлешцен къамаьлаш ду радио чу гIолла иштта массе тайпарча ренегатица а — общества социальни тIолхаша. ЦРУ-ца, ЮСИА-ца, эсалча эмигрантски «союзашца», капиталистически пачхьалкхений спецслужбашца мара кхычарца гIулакх доацаш бараша.

«Психологически тIом тIара» радиопропаганда тактика уттаю реальни тIема - политически хьалагеи радиоцентрий бокъонца болча даьша царна кхоачашде хьалхашка уттадераш кен хьекажа. Кхохкам бокккагIа хиларга хьекжа радиопропаганда чIоагIъю духхьаларча духовни провокацешкахьа, нах хьалхьебаргахьа, кхерам тIатувсаргахьа, контрреволюционни тIаьехамаш даргахьа, юхьдуххьал Iехабаргахьа а увзаш.

Хаттар: ТIаккха, бухеццача къаьчача фу да лаьрхIа я «психологически тIема» цу тайпара методологи?

Жоп: Цун ерригa методологи, керттерча даькъе, тIалаттача хьалах йола информаци, хоамаш, фанташ, даннеш критически тIа па эца сaг кийчве лаьрхIа я. Бакъдараша духьала уттадеш дола хIамаш бакъ хетийта гIерталга социалистически общественни индивидуальням сахкетам чу дуккаде лаьрхIа леладераш, ма дарра аьлча, духгIа воалахургвоацаш доландаь деш да. Массаза а яхар мо, дувцаш дола хабараш, шоаш беча хоамах дог дошадар духьа, хьалхатувс «авторитетни источникаш», «разведывательни даннеш», боацаш бола а па хинна а нах.

«Психологически тIема» акцей новкъосталца, социалистически дунеи тIарча наьха уйла политически харцахьарча наькъа тIа яккха гIерт вай классовни моастагIий. Аьлча кхоачам ба, социалистически общественни сахкетама харц иделш, гоама гIуланхаш, иллюзеш, мифаш, юханаччахьа даьха хетараш чудоссадара тIаерзаль политически харц хоамий IаIальмате йоккха комплекс хьаль а йолаш а хилар.

ХIанз духхьал керттерча капиталистически мехкацка социалистически дуненна лаьрхIа «болх беш я» денна бийсаннев 450 совгIча сахьата (цу даькъе 250 совгIча сахьата СССР-а в) вешаш еш йола 60 совгIа йоккха радиостанци. «Психологически тIема» цу ерригача машино шиш гIулакхашта карте уттадераш бокъонца гуччахьа хьадийцар идеологически тийшача балхашта дика вовзаш вола буржуазни говзанч волча М. Чукаса: «Радиопрограмма новкъосталца духах-денах кхетаргвоацача вакхха воагIа цунах кхийтта сaг, хоамех тийшар—царех тешаргвоацача, бIубеннар — шекон тIа вакхха воагIа. Коммунистически гIулакхашта тIехьаргбоацаш иннъ бекха беза наха. Из мара кхы гIулакх дац».

Буржуазни пропагандистски организаша чайоахача а«психологически тIема» операцеша лерхIар коммунистически тешамах, вахара хьесапах, моралах йола уйла мелъелга хинна ца Iеш, царна меттал малхбузехьара «дикагIдола хIамаш» — индивидуализм, эгоизм, национализм, частни доалахьенна тIаккхувлга, политически харц хоамаш делга, скепсис, нигилизм дIаоттаелга а да.

Хаттар: Социализма мехкех харцдараш арадоахаш йолча Малхбузен керттерча пропагандистски центрай цIераш яхал, бокъаьла а.

Жоп: Керттерча даькъе ЮСИА-с (США информационни агентства) вIаштIехьа а боахаш антикоммунистически, антисоветски пропаганда ю дукхача подрывной идеологически центраша. Алхха цхьан 1982 шера 900 совгIча долларга кхоачар агентства бюджет, хIаьта дерригa а шера «психологически тIема» акцешкен США идеологически диверсешкен дIадоахийт кхо миллиард совгIа доллар.

Йовзаш йола «Истина проект» — «психологически тIема» шиш тайпара доктрина тIаийцачул тIехьагIа кхы а дукхагIа цунна юкъеувза баьлар массе тайпара органаш. ЮСИА-с санна «психологически тIема» даькъе болх беш я ЦРУ, госдепартамента разведна управлени, тохкамий федеральни бюро, дунеи халкъашта юкъерча радиовещание совет, РЭНД яха корпораци. Американски подрывной организаца айхха цхьана гIулакхаш леладеш я НАТО идеологически совета. Цу органий доалахьа я IаIальмате дукха пачхьалкхени «общественнин» организацеш. Цу центрех дукхагIа влиятельни араш ераш я: США — Гуверовски «тIема, револющe, машара институт», Колумбийски университета «Эрсий центр», Майамерча университетера «Дунеи халкъашта юкъерча тохкамий центр»; ФРГ-е — «малхбоалехьарча бюрой» система; Англе — стратегически тохкамий Дунеи халкъашта юкъера институт. Цу подрывной центрийн организацейн «продукце» оаддча даькъах пайда эц радиопропаганде.

Белггала аьлча, СССР дукхача халкъий меттала Советски Союза вещании еш я итташ буржуазни радиостанцеш. Уж — «Америка оаз», Би-би-си, Рима, Канада, Израиля радио, дукха кхыяраш. Социалистически содружества мехкашта духьаларча радиотIема юкъе хьинаре даькъа лоац американски тIема машина пропагандистски средствашта а. «Керий чам» яхача шиш книжка тIа американски социолога Т. Коффина яздуш: «Личии состава политически моральни кийчо яра а хIаьта иштта психологически тIом бара а йолча шиш пламашка IаIальмате йоккха пропагандистски машин шиш доалахьа йолаш я Пентагон. Алхха довзол дехьа 250 йоккха вещательни станци итташ телестудеши я США бIуя. Цу центрий ерригача передачашта чуеллаш антикоммунизми американски IаьдалагIа йола морали.»

Наьха сахкетама воздействи еш йола из ерригa йоккха механизм. эфирерча диверсей инструмент сеца цхьанкха минут ягIац. Цу станцей ерригa передачаш къаьгта хьагуш диверсионни маIан долаш я. Укх тIехьарча хана пропагандистски центрий передачашта юкъе тIехь-тIехьа йоккхагIа моттиг дIалуш Малхбузенна «советски тIема кхерам дукхагIа хулаш хиларах», «коммунизма агрессивностах», ца доалаш «паргIата дуне кхы тIа а тIема кийчлуш хиларах», кхыдерех йолча мифаша. Цу дерригача хIамаша беш бола «дина болх» дунеи тIа кхохкам чIоагIбар да.

Цудухьа къаьстта а лоархIаме ба машар бахьан долаш - лоаттабу къовсам чIоагIбаран массови информаце средстваех конфронтацеи сахдаь гергаш хьадарен политика бехказа йиккара пайда па эцийтарам социалистически мехкаша Политически декларацe тIа хьахийкаба тIаьхьхаи.

(АПН).

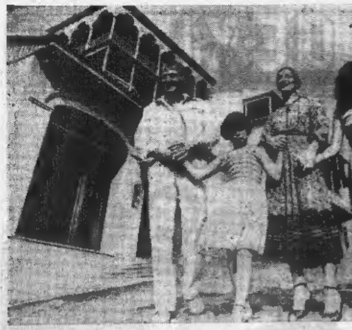

Исторе оагIонаш

ШИЙ ВАХАР РЕВОЛЮЦЕНА ДIАДЕННАР

Атта хиланзар из сан мичара ва ха. Цун вахара никъ тахка. Бакъда, историкаша, журналисташа, наха гучъяьхар Мальсагов Иоакъапн турпалерча гIуллакхашта тешал ду факташ.

1976 шера Мальсагов Исхьакха цIагIа Йоккха гIозал еccар. Малхаваьлар Иоакъап — пхелагIа вола воI.

...8 шу даьлча дас, дезале ощаш дола дуккхадар юха а эзе, хала деша вохийт из. Бакъда, дукха деша вIашгIехдалац цун. Дезала новкъостал де дезар. Цудухьа Назране, Грозне балхашка вола Иоакъап. Укхаза цо къахьег наькъаш дехкача, грузчикалла, кхыдола низкъала балхаш ду. Кхувш воагIача зIамсага хоз ше санна болча болхлоша IаьдалаI реьза боацаш ду къамаьлаш. БIаргату миаита барт тайна ба уж бсбеча къамсх бола нах.

Цу хана Исхьакха виьлагIа вола воI — Сандро цIагIара ваьлар кpаз лахар дукха. Америке кхача аьттув баьннаб цун. Юкхьанца наггахьа наькъат доагIар цунгара, цхьабакъда, каста дидоацаш вайра из. ТIаккха дас лаьрхIар Иоакъап цунна тIехьа вахийта. 1913 шера, даьца, наьнаца Iадика а йийца, новкъа ваьлар из. Шин шера вахара талгIено кхеста а ваь юххера а 1915 шера Аляске кхаьчар гIалгIай зIамсаг. Укхаза Ном яхача городе ковраве Сандро. Из ший шхуна а йолаш коммерсант хиина вахаш вар.

Грузчик, кладовщик волаш диъ шера болх бу цига Иоакъапа. БIаргагу массанахьа сащна мел Iазап тIалатт укхаза а къеча наха. «Ма моттв къахьегача нахаш кнттв къиза хIанад вахар?» — яхаш уйлаш йосс цун цег чу. Лаха гIерт царна дола жоп. Цу хьанъехьа Мальсаговна чIоагIа новкъостал ду Номе бахача эрсаша. Уж американски болхлой парте членаш ба. Цар вахаре ниiслуча дуккхача харцонех кхетаву из, бувц из санна болча нахв паргIато дургIола никъ.

1917 шера 41 шу дизар Мальсагова. Хувцаеннаяр цун уйлаш. 1913 шера Альти-Юрта хиинар вацар из. Вахара халонаша кхевнь къовсамча вар хIанз Иоакъап.

Дег чура къовбалъеш тIаьнцар по Сийлахь-йоккха Октябрьски революци. Из хоам дукха па говш кхаьчар Аляске а. Шаваха лаьрхIар. Бакъда, из атта дацар. Американски Iаьдалаша цхьацца духьалепаш йора. ГазеташтIа дувцар Россе юха мел бахараш большевикаша бoабу, лхаш.

1919 шера аьттув а баьнна Чунотке кхаьчар Мальсагов. Из венавацар дошо лаха е бизар е. Из венавар кердача вахарах чам баккха.

Анадыре колчаковцаш бар. Гуш дар, уж самодержави Iуй болга, цудухьа царна дов де кийчлуш болча наьах дIакхийттар Иоакъап. 16 декабре Мальсагова ший новкъостаца Кулиновский Николаяца, Титов Василеца, Булатов Александраца Анадырерча колчаковски милицегара хьаьдаьккхар дерригa герз. Из Iалаьмате кхерамe операци яр. Геттара денал долча наха мара чакхйоакхаргIоацаш. Цу бус Иоакъап Анадырски уездни ревкома членалла хержар.

Каста чIоагIа бехктокхаме гIуланх тIадиллар цунна Беркин Августан. 1920 шера январь бетта уж бахийтар Усть - Белая. Марково яхача моттигашкарча къеча наха Советий Iаьдал оттаде гIо дар дукхьа. 8 жIалена тIехьйийлача соалозашца 600 километр никъ бир цар цига дIакхачалехьа. 13 январе революционераш хьаккхьчар Марково. Укхаза цар вIашагIъеллар болхлой депутатий Совет. Цун председателалла хержар Дьячков Федор Михайлович. Цо язду: Беранцен Мальсаговен сова эгтера хьалха бIаргбайра 1920 шера 19 январе. «Шоана, колчаковций капитала лоалах кIалхара довла новкъостал де дахкийтаз тхо большевикий парте, советски Iаьдало», аьлар цар. Марково шоай денхараш кхоачашлаь баьлча революционераш юхабаьхкар Анадыре.

Контрреволюционераш чIоагIа новкъа яр Анадырски ревком. Цудухьа из хIалак е тайп - тайпара ваIадаш йора цар. Цкъа аьттув баьлар. 8 феврале 5 сахьт даьлча кIийле я ль дийцар Мальсагови Берзини. Цул тIехьагIа, къыза Iазап тIа а лоаттадаь, шинена а топаш техар царна кIайгвардейцаша.

Тахан Анадырски гIн лакхача берда тIа вежарий каша бада ревкомовцаш. Царна дегIад памятник - барельеф. Дошо алпашца язьдьй цу тIа Мальсагова Исхьакха Иоакъапа а революци бахьан шоай вахар дIадениача цун новкъостий а цIераш.

Материал гулъяр ва Б. ЧЕРБИЖЕВ, МагIалбика тIемен къахьегамен сийлен музея директор.

8 марта балеринай Махарадзе Макай цIей даькъала дувцаргда:

да — Грузински ССР халкъа артист, К. Марджанишвиле цIерагIча преме лауреат, цIи хеза футбольни матчай радиотелекомментатор Коте Махарадзе;

нана — Грузински ССР халкъа артистка, СССР Пачхьалкхен преме лауреат, Ш. Руставеле цIерагIча Тбилисски академически театрен киной артистка Медея Чахава;

воша — республика халкъа артист, «Хьа воI, даьтта» яхача фильме парте райкома хьалхарча секретара роль ловзаеш хиларах ерригсоюзни зрителa вовзаш вола К. Марджанишвиле цIерагIча Тбилисски академически театра художественни кулгалхо Чхеидзе Темур;

мар — Грузински ССР искусствай заслуженни деятель художник - монументалист Мурванидзе Мураз;

йиIигаш — Натан Анукаи, школьницаш.

«Кармен-сюита» Кармен, «Дон-Кихотера» улицашка халхараш деш яр. «Эзар бийсеи цхьа бийсен» яхача кинора кастаньеташ ленха кхалсаг, «Гордера» индианка — уж я Махарадзе Макай. Грузе заслуженни артистка З. Палиашвиле цIерагIча операй балетея Тбилисски академически театра сценера партеш.

СУРТА ТIА: къаьнарча городе гIолла сакъерда арабаьнна лел Махарадзе Мака, цун да Махарадзе Коте, мар Мурванидзе Мураз, йиIигаш Натан Анукан.

Б. ДВАЛИШВИЛЕ сурт. ТАСС фотохроника.

ИНДОЛОГА ШЕПТУНОВА ИРИНАС ДЕННА СОВГIАТ

Искусствозиане Ерригсоюзни Iилма - тохкама институто Iадман болхлочо, Инде искусствах долча дуккхача балхий автора Шептунова Иринас Малхбоалеи халкъий искусства Пачхьалкхен Москверча музеина совгIата индийски хIанзарча художникий — Ману Парекха, Мадхви Парекх, Р. Б. Бхаскаран, Джатин Даса 12 сурт деннад. Цар шоай балхашна хьахьокх шоай мехкарча Iалама хозал, шоай халкъа Iаьдалаш.

Москверча Малхбоален культурай Пачхьалкхан музей вIашагIъеллача дийнахьа дена 65 шу дуз укх шера. Индийски живописан прикладной искусствай коллекци укхаза эттара йоккхагIа я: уж я 2.500 экспонат.

Валерий МОРОЗОВ, АПН корреспондент.

Культура хоамаш

ХОЗАЛА КОНКУРС

Грознерча театрально - концертни зале хилар № 26 йолча профессионально - технически училищен дешархошта юкъе яьржа «Живаря, мехкарий!» яха конкурс-ялъ.

Укх шера училища эттара хиаагIйолча дешархочун цIи лоланра тIехьа къовсабелар хургболча парикмахерийн швейникийн кхойтта группа дешархой. ХIара группера цхьацца викал вар, цуига хьежжа конкурсе дакъа лоацаш хилар кхойтта йоI.

Йокхха хилар конкурса программа, диъ сахьат гаргга ха дIалаьцар цо. Мехкараште хьалхашка лаьтта керттера декхар дар 3000 шера хургIолча кхалсага сурт-сибат хьахьокхар. Цун чудоагIар цу хана хургIола прическаш, кочамаш гойтар. Цул совгIа, поэтически конкурсе дакъа лаьцар мехкараша, гойтар халхараш.

Дукха кагирхой хьежар цу конкурсага, шиi тайпара профориентацех йола мероприяти а хиина дIаэттар из.

Жюре дог раьза а долаш хьалхара моттиг дIаелар швейникий бархIлагIча групперча дешархочоа Закаева Зурайна. Конкурсага кийчлуш цунна гIо даь хьехархой ба С. Н. Белоцерковская, Л. П. Землянова.

Цул совгIа, конкурса программа кийчъеш зукха къахьийгадар производствени дешара мастераша Е. Я. Матынес, В. Н. Зиброва, О. А. Тамразина.

Хозала яхь хиина чакхъяьлар из мероприяти.

•

АНСАМБЛА КОНЦЕРТАШ

Лоаццача хана наха ше езадийта яиз дIаьхьчаб Нохч - ГIалгIай пачхьалкхен филармоне вIашагIтехара «Зама» яхача вокально - инструментальни ансамбла. Цун кулгалхо ва А. Димаев, хIаьта музыкальни кулгалхо М. Ахмадов. Из езаялара бахьан хила дела халкъа иллеш тIанлзалца ца дийкача тайпара хоза, уйла йоташ цо дIаалараx. Дlа мол яхача дика тIаац ва коллектив.

Укх тIеххьарча денош цу коллектива концерташ делар МагIалбика района СоагIапчарча, Аналкхешкарча, Инаркъерча, Долаковрча культура цIеношка. Цул совгIа уж баха хилар Урус-Мартановски района Алхан - Юртарча наьха самукъадаккха. Къаьстта а наха дезаденна тIанйнад ансамбла солистка, Нохч - ГIалгIай АССР заслуженни артистка Далашева Тамарас дIаоала иллеш.

С. ЧАКОВ.

МОСКВА. Советски Эскарен ТIема-Форда Флотен 65 шу дизар белгалдаккха кийчлуш дар советски халкъ. Массаза а санна гулбенна дукха нах бар СССР Герзашкарча Нахий Центральни музее. Москвичаш столица хьаьшийи, тайп - тайпара хьаьши профессеш йолаш бола нах ух укхаза Сийлахьча Герзашкарча Нахий истори довза, музея экспонаташна, граждански Сийлахь - боккхача Даймехкен тIемий ревикеци, вай деношкарча тIема техникага хьажа.

СУРТА ТIА: 1941 шерарча Москвай оборонана хетальча музея зале.

Ю. ЛИЗУНОВА сурт. ТАСС фотохроника.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ПТУ вахар

КАГИРХОЙ ЙОАКХО Ю

Йокхха говзал йола болхлой кийчбара сийлахьча гIулакха дизза шиi дакъа юкъехьош хьайоагIа Грознера № 12 йола профессионально-технически училище. Вай мехка кхачан промышленноста лаьрхIа маькхъераш, кондитераш, карамельщикаш, чкъаьрах даар ду кулинараш кийчбу цо.

Даим а дешархой знанеш кIоаргагIа хилийтара тIехьа къовсам лоаттабеш хьайоагIа тха училища комсомольски организаци. Верригаш а 600 саг ва училище дешаш, хIаьта 500 совгIа комсомольцаш ба. Къаьстта а белгалдаккха безам ба са 400 комсомолец алхха дикен тIехдикен дешаш хилар.

Училища комсомола комитете болх беш я дешарапроизводствени сектор, цо кулгал ду группаша мишта деш хьокаш бIарглокхаш йолча знаней штабашта. ХIара групе я гIон бригадаш, дешара тIехьабусарашта новкъостал деш, нар знаней боарам лакхбе гIерташ я уж. Комсомола комитета группашкарча вахара - быта комиссешца хIара кхо бутт баьлча чакхйоаж дешархой къахьегама а салаIара а хьалаш доза лагахьа ю рейдаш. Дешара тIанхери доагтIача тайпара деша хьаахари шоайла бувзам болаш да. Цу дешашта къаьстта а теркам тIабохийташ я тха «Комсомольски прожектор». Цо эхь хетийташ бегбоах шиi молнеш тIа деша во хьаухараш, дешара тIехьабусараш, шерра къовсам лоаттабу дешархой бонъопаш тезхвераштне.

Дешархошта юкъе беча кхетама балха ноттера звено я еррига училища дешархошта, группашта юкъе социалистически яхь йоарж яр.

Партийни организаце кулгал а деш тха комсомольски организаце дIабихьаб лоархIамера дешара - кхетама, культурно - массови, спортиви болх. Цу балха формаш тайп - тайпара я, из ба кружокашка, клубашка, университеташка, секцешка беш бола болх.

Дешархошта къахьегама кхетам балара хьадаш дика да училище. Цу гIулакха чакхйоах «Професех дикагIнар» яха конкурсаш, художествени а технически а кходлама выставкаш. Дешархой производствени практика хул Грознерча, Адлерерча, Череповецкерча, Вологдерча, Сочерча, Ленинградерча кхачан предприятешка.

М. ТОРШХОЕВА, № 12 йолча ГПТУ ВЛКСМ комитета секретарь.

СПОРТ

ФУТБОЛ

Старая Сунжа яхача юрта хиинай Советски Эскара а ТIема-Форда Флота а дениа хетаь футболах йола турнир. «Урожай» яхача ДСО-Грозненски районни совета хьожаь кубок хьалхара моттиг яккхарах дIаелар моттигерча «Юбилейный» яхача совхоза футбольни команда.

• • •

ДIахьош я Нохч - ГIалгIайчен Iан футболах йола яхьаш. АргIанара ловзараш чакхдаьлцад укх тайпара: олимпийски резерва берийн кагирхойн спортивни школа командаеи «Пригородный» совхоза спортсменаштен юкъера къовсам счет 0:0 йолаш чакхбаьлар. ХIаьта, «Красный молот» завода «Машиностроитель» яхача команда счет 5:0 эшайир «Труд» яха ДСО команда. Урус - Мартанерча «Солнечный» совхоза футболистел толаш хилар Аргунера «Вайнах», мехкдаьтта институга студенташа счет 2:1 йолаш эшайир «Локомотив» яха команда.

ДЗЮ-ДО

Грозне чакхъяьнна «Локомотив» яхача ДСО Центральни Совета хьалхе янкхарах кагирхошта юкъе яьржа дзю-дох йбла яхьаш.

Вай мехкахой команда юкъе дикагIа аьттув баьннарех ва Гицаев Апти. 86 килограмм дозал долча спортсменашта юкъе хьалхара моттиг лаьккхай цо.

95 килограмм дозал долча кагирхошта юкъе шоллагIа хилар грозневец Ш. Дадаханов.

А. ИЗМАЙЛОВ.

ГРОЗНЕ БАХАЧА НАЬХА ТЕРКАМГА!

Газах телача наьха 1983 шера 21 февралe дена 20 мае кхаччилца перерасчет ю «Грозгоргаз» ЭПУ СССР маькхашта йолча Пачхьалкхен комитето чIоагIдаьчен 1983 шера 1 февралe дена дIадоладечен № 130 йолча прейскурантаца дувзадеиа.

ТIаьда деноз — кхьарен шоаттен: Iуйрийна 8 сахьат даьлча дена сайрийна 5 сахьат даллалца.

«Грозгоргаз» ЭПУ.

БАХАЧА НАЬХА ТЕРКАМГА!

«ПРОМТОВАРЫ» яхача объединене № 59 йолча комиссионни тика дIахойт цIенача тхах дань, петр яьша дола, 50 шу хьалха кулгашца дань а леладаь а дола кIувсаш тика чу хьачуяцаш хилар. КIувсаш хьачуденнача бокъо лу машинаца дань кIувсаш эца. Цу хьанъехьа ца кхетар хатта мегаргда тика чу укх адресагIа: г. Грозный, Терешковай цIерагIа улица, 5.

«Промтовары» яха объединени.

ТЕЛЕВИДЕНИ

24 ФЕВРАЛЬ
I ПРОГРАММА

17.30 — Дезала педагогика. «Сенах болалу професси».
18.00 — «Телезу» (нохчий меттала).
18.30 — «Нохч-ГIалгIайче гIалла».
18.50 — «Уналцiено».
19.20 — Парте XXVI съезда курсаца. «Эттара хьалха кхоачашъе договорах дIалазьийта еза законаш».
19.50 — «Бийса дахкъала хийла шун, берашi».
20.00 — «Болхлой тIехьe» (нохчий меттала).
20.30 — «Юртара вахар» (гIалгIай меттала).

II ПРОГРАММА
25 ФЕВРАЛЬ

15.40 — В. И. Ленин ваь 113 шу дизарга. «Сийна тетрадь» яха художественни фильм.
17.05 — «Хьалхалатта опыт — массаненаi (нохчий меттала).
17.15 — Кинохроника.
17.25 — «Нохч-ГIалгIайче гIалла».
17.45 — «Вай Александринский Пушкинский театр». Iилмани-популярни фильм.
18.15 — «Шии актера театр». НГIАССР халкъа артисташ Н. Нахдимоная Е. Хаарючева.
19.00 — Хьайбаш леланар — ударни фронт. «ТIехьожама ... — хьайбашка Iа дахкийтар».
19.30 — «Шун къьаитех». Концерт (гIалгIай меттала).

РАДИО

24 ФЕВРАЛЬ
I ПРОГРАММА

6.46 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
6.45 — «Юрт гIулакхийн проблемаши». Хаоттамах бола хоам (гIалгIай меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.25 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.35 — Передачай программа (гIалгIай меттала).
9.30 — Музыкальни антракт (гIалгIай меттала).
8.40 — «Дега лоIамагIа» яха радиовыпуск (нохчий меттала).
11.15 — «Пятилетка кердача коашошна» (нохчий меттала).
11.30 — «Кертендар — дикен тешамен хилар» (гIалгIай меттала).
11.45 — Хьалхара ритмаш (гIалгIай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
17.16 — «Марксизм-ленинизм — дуне кувцаш дола Iилма». Беседа (эрсий меттала).
17.31 — Халкъа музыка (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — Хоамаш.
18.40 — «Атеист» яха радиожурнал (гIалгIай меттала).

II ПРОГРАММА

18.00 — Концерт.
19.05 — «Шун декар кхочачашьлуi». Йилии дIйоан Т. Залаев.
19.32 — «Дошо бровиа». М. Мусаева повесть тIера дакъа (нохчий меттала).
20.00 — «Веселые ребята» яхача ВИА концерт.
20.45 — Лирически эшараш.

25 ФЕВРАЛЬ
I ПРОГРАММА

6.40 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
6.45 — «Юртара Iуйранан» (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
9.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.35 — Передачай программа (гIалгIай меттала).
8.36 — Инструментальни пьесаш (нохчий меттала).
11.15 — «Литературни Нохч-ГIалгIайче» (нохчий меттала).
11.30 — Музыка (гIалгIай меттала).
11.45 — «Юртара вахар» (гIалгIай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
17.15 — «Даим цхьаниа». Беседа (гIалгIай меттала).
17.31 — «Iие сийгаш» (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — Хоамаш.
18.40 — «Советски вахара» яха радиожурнал (эрсий меттала).

II ПРОГРАММА

18.00 — Н. Жиганов. «Доьно кIажарашкар». Музыкальни передача.
18.33 — Меттигерча авторий шира аьржи эшарш.
19.35 — «Малиа бехки?» Б. Саидова дувцар (нохчий меттала).
20.05 — «Магомедов Султана дIаоалаш доле иллеш». Концерт.
20.31 — Нохч-ГIалгIай музыки концерт.

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллен Грознен кIезаг-дукха елхаш а йолаш, малхбузехьара секунде 3—8 метр сиха мух а болаш, фегара температура республике 0—5, Грозне 2—4 градус йIовхал а йолаш ха хила мег.

25—28 феврале хьалхарча юкъа лоа а доагIаш, дохк а доаллаш, бе-беча оагIорахьара секунда 3—7 метр сиха мух а болаш, фегара температура бийсашка 3—8 градус, нагахьа йийнха хуле — 10—15 градус шелал, деношка +2—3, шоллагIча юкъа 0, —5 градус йIовхал а йолаш ха латта терлу.

Метеостанци.

IилманеИ техниканеИ карагIдувлараш

ОКЕАНА БИОРЕСУРСАШ КАРАЕРЗАЯРА ТОРОНАШ

Чкъаьрийн кхыйола форда продукташи яхара бухсоцаш бола шера боарам хIанз дукха совгIа - эшшагIа боацаш бIаь миллион тонна кхоач. ХIаьта пхьанв лаьрхIача хIанале а цу боарамета кхоачаш даькха дарвнад уж дукха хIама ца эшаш. ХIаьта а полярни областашкара экваториальни широташка кхаччалца, малхо дIоахьдаьча тIагIоллярча тIоннашнара эттара кIоаргагIча, сердал ца гуча океански бераша кхаччалца бола берригa Дунен океан белгталара сообществаш а хинна лела тайп - тайпара дийна хIамаш чуIеш а, хIаьта бIарчча хьайицача Iалаьмате чоалхане, хIанз а яйза яла гаьна йола биологически структура лоархIаш а ба.

Форда биологий керттера декхар — океанерча вахаре закономерносташ хьагучаяхар, царга гIолла цун биологически продуктивность къоастаяр. ТIаккха юххера а цун боарам нийса лелабе Iонабалар. Цу гIулакха ду шоай тохнамаш СССР Iилмай Академе океанологе Института Iилмахоша. Масала, биологаша Iомаьй Дунен океане вахар декъадалара закономерносташи гонахьарча средан факторех из мел тийша дан, белгалъьй къастъяьстача биологически сообществай продуктивность. Чкъаьрий лувцара математически лоархIамаш даро тIехьа - тIайоагIача хана йиш хулийтаргья бокъонца уж мелдад ха, океана чура чкъаьрийн кхыйола кхачан ресурсаши тиш ца а еш, нийсагIча боараме лувцара бакъ план уттае.

ХIанз, океана чу промысел нийса лелаярах дувцача хана, вайна дагардар алхха цун учет хинна да Iеш, наьха санна цунна воздействи ела а да, масала, чкъаьрий Iулашта, цу даьнье дикагIча фух йола промысловн доакъарен организмашта аннилятизаци яр а, аулимдеринца лоаттабу къовсам а, дукха кхыдола хIамаш а чулоацаш. Цхьабакъда, кхыметтал промыслана нийса довл дарах а кхоачаш хилац планете баха нах бебарца дувзаденна хьалхашка отташ дола бIарчча декхар, — океана биологически продукце объем итташ а кхыметтал бIаьш а лакхъелга. Цу гIулакха юха а мердаккхаьнза даргац лаьттан тIа сего даьр, — промыслагара эффективни аквакультурага довлилга.

Бердашта юхерча хишка хIанзле а из декхар кхоачашдеш я фордаш тIара Iалаьмате дукха устрицаш, мидеш, гребешкаш меттел, доккхий чкъаьрий а боккха пайда беш кхедеш йола фермаш. ХIаьта шаьрача океанах лаьца аьлча, цига биологически продуктивность искусственно лакхъелга, гучох, детIаухача планктона «хьувнаьм» лакхбаргара дIадолладе дезаргда. ТIаккха, дешхилча а де дезаргда из, гучох, лаьттанца къахьегача лелаеча методашца, — масала, ца тоъача моттигашка хи тIа гIолла лелачен шорттига дашачен фосфорен азотен тухий гранулий хьасаперча удобренеш а тессаш. ДегIаухача планктега продуктивность лакхъелга из юаш дола промысловн чкъаьрий, масала, анчоус яхача фух дараш доладарна цхьана тарде мегаргдар. Цу тайпара эксперименташ е мегаргьяр чура хий лоаза дувлача шошоаш дIакъаьстача Гольфстрими Куросиои яхача хи говнашка.

Тха институте кийчъяьй шаьрача океана планктошни сообществай эттара хьалхара математически моделаш, хьаеш я Iаьржен Балтийски фордаш санна йолча ах дIакъайлача акваторей биологически продуктивность доархIарейола модель. Математически модела новкъосталца дукхала эксперимент е лаьрхIад океана биологически продуктивность лакхъяра. Океана биологически продуктивность лакхъярца дувзадена уж дерригa балхаш эттара хьалхара да.

Океаний кIоаргленаш юкъарчал доашаш караерзаеча саго лоаца дакъа а хьокхаде ловра сона. Геттара дика гуш да континентальни шельфа кIоаргагIча участкашкен тIерча дакъа тIея промышленни хьесапе минеральни ресурсаш, эттара хьалха мехкдаьтта даха доладарга хьежжа форда бухе вхийта водолаз, акванавт хилаиза варгвоацилга. ХIанз гучадаьннад 10 атмосфер давлени йолча геливо - кислородни атмосфере йIаьхача хана, дукха кIираш а довхаш нах лела йиш хилар, тIаккха из бIаь метр кIоарга бахара нийсса хул. Эксперименташ ярах хайнад 35 атмосфер давлени а йолаш йIаьххача ханеи (цу даькъе тха институте а) барокамера чу 70 атмосфери форда чу 51 атмосфери давлени а йолаш лоаццача ханеи нах лела йиш хилар. 120 атмосфера давлени йолаш доахкаваьд доахан. масала гаьзарий. Лабораторешка лакха давлени а йолаш кислород эзьача хица садоах дехкашен жIалешен. Иштта болх беш ба Iилмахой искусственни жаберaш — хи чура кислороди газови средана юкъера углекисли гази эраухийта пленкаш хьаяра.

Андрей МОНИН, СССР Iилмай Академе член - корреспондент, СССР Iилмай Академе П. П. Ширшова цIерагIча океанологе Института директор.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителен — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-65-01; юрта бахамах — 2-47-84; культуре — 2-64-75; кехаташ — 2-56-87; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-56-87; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ереи, шоаттен деношка

СФ05075. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 985.